

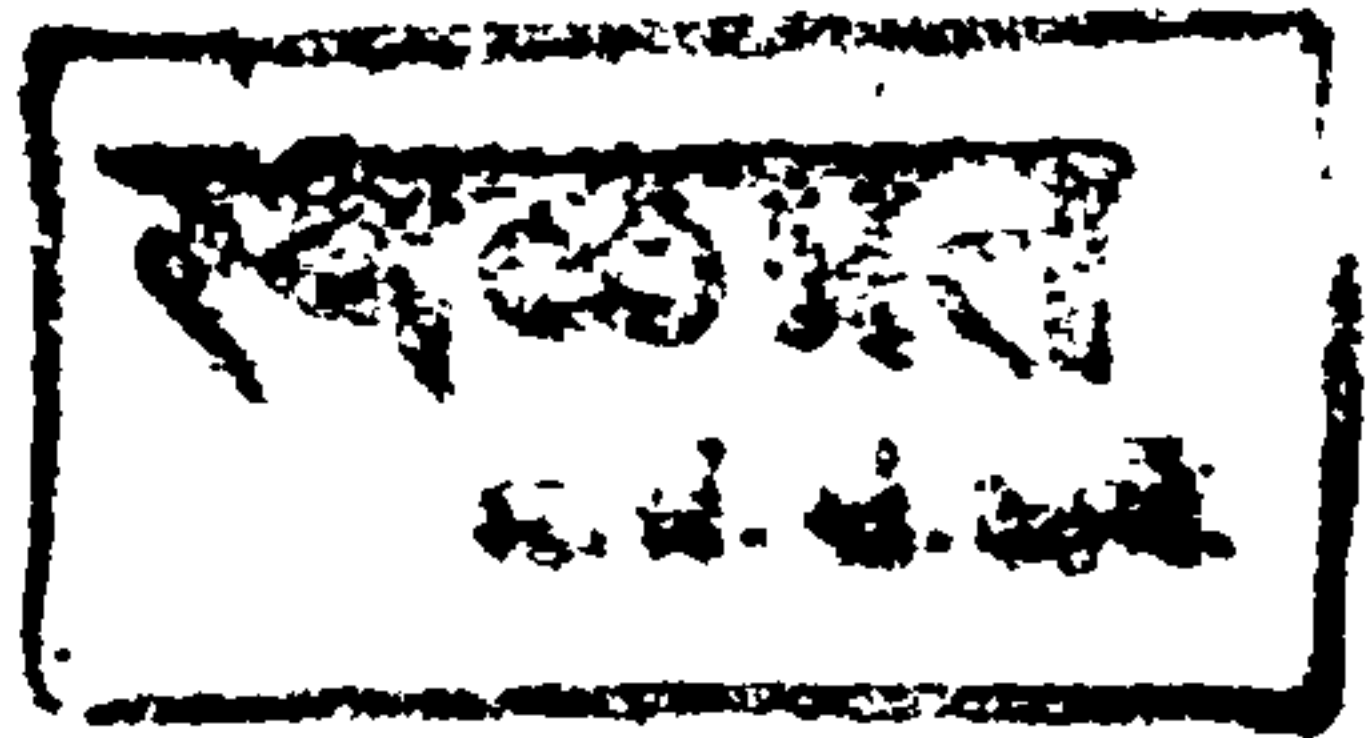
अध्याय

संस्कृत

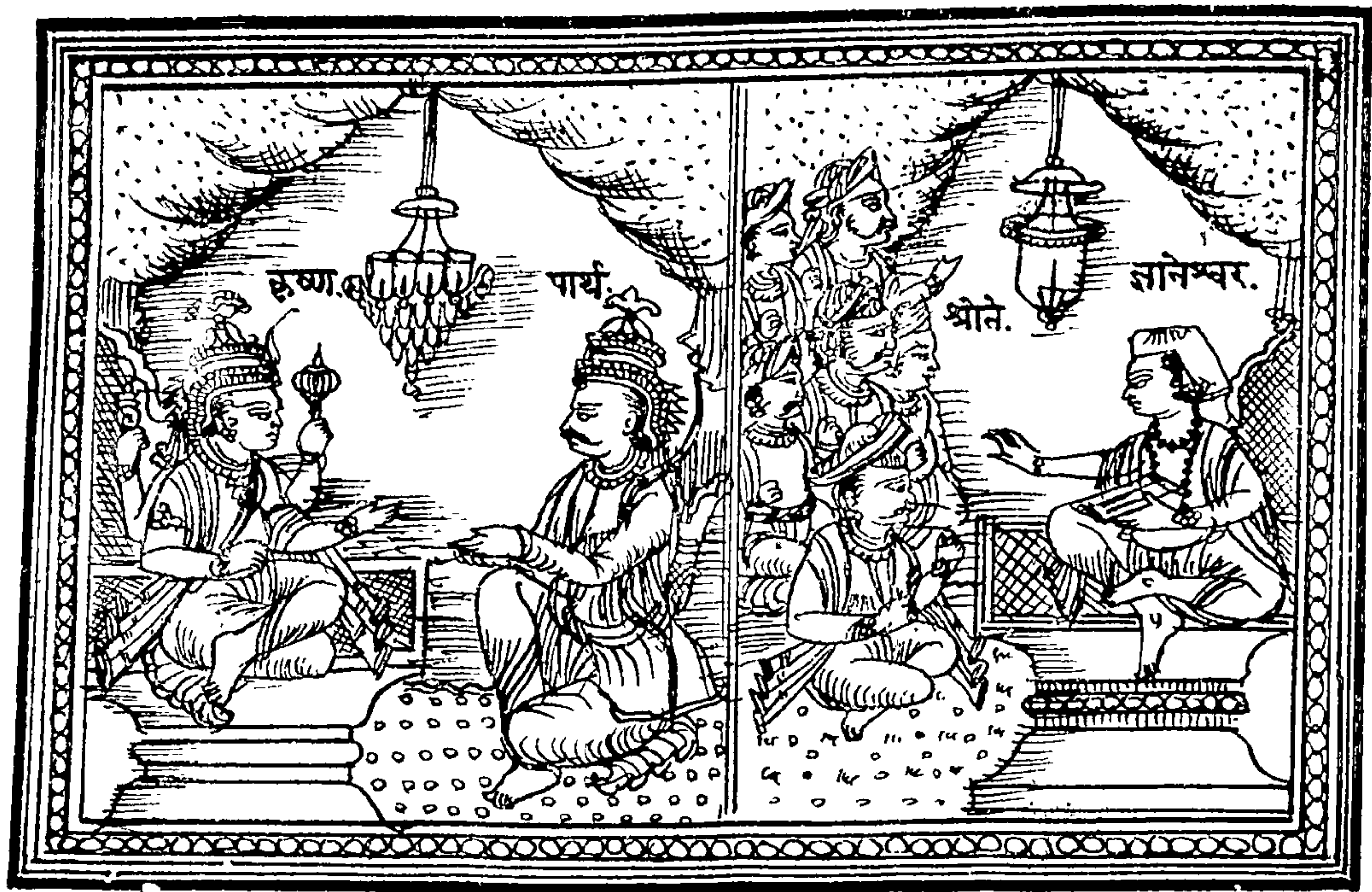
संस्कृत

ॐ श्री ग
०३

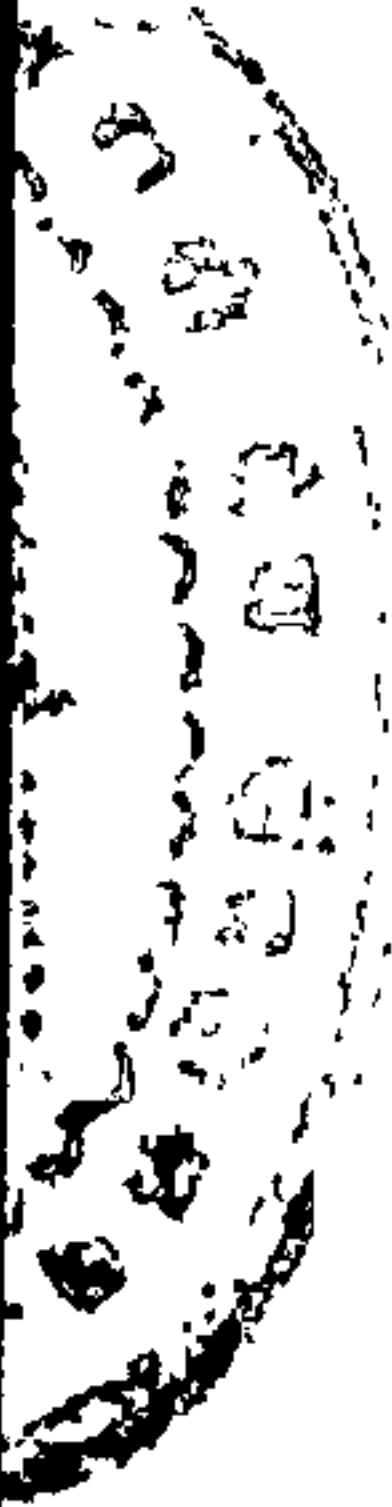

अथ श्रीज्ञानेश्वरकृतटीकास-
हितउत्तरगीताप्रारभ्यते. ॥

श्रीगणेशायनमः ॥ श्रासद्गुरुसर्वज्ञायनमः ॥ ॥ ॐ नमो भग-
वते वासुदेवाय ॥ ॥ ॐ नमो जीगणेश्वरा ॥ उमाशंकरकुमा-
रा ॥ तारावद्याभवसागरा ॥ तूंचि एकु ॥ १ ॥ तारकब्रह्माचा वि-
वरु ॥ त्वंपदतत्पदशोधनकरु ॥ असिपदान्चानिर्धारु ॥ बुद्धे नि-
ची ॥ २ ॥ अज्ञाननिभिरसांजवेळे ॥ ज्ञानशलाकाबुद्धीचे डो-
ळे ॥ उघडूनिसिद्धचिविवळे ॥ प्रकाशवस्तु ॥ ३ ॥ गुरुत्वं होसी
दिवला ॥ आगमनिगमाचियावाटा ॥ षड्दर्शनांचा चौह-
टा ॥ दारवविशीहेळा ॥ ४ ॥ आधारापासूनिसहस्रदळक-
री ॥ पूर्वमार्गाची कुसरी ॥ पन्नासमातृकांची भरोवरी ॥ सू-
ष्टिरचनेची ॥ ५ ॥ सातांहीचक्रांचा जपु ॥ ध्यानवर्णादळीसिं-
कल्पु ॥ पूजातर्पणनिवेदनघूपु ॥ मंत्रराजसहज ॥ ६ ॥ फ

१५८-१०११८

श्रिमेचेसातचक्रवाट ॥ त्रिकूटश्रीहृत्गोल्हाट ॥ ओटपीठ-
 फत्रमरगुंफाचेतन्यनीट ॥ ब्रह्मरंध्रगुरुसुरवं ॥ ७ ॥ ऐसाचौदा
 विद्यांचागोंसावी ॥ अधऊर्ध्वमध्यसावेवी ॥ बाह्यअभ्यंत-
 रींशक्तिमावीं ॥ वंदिलासिन्तू ॥ ८ ॥ जोकांआदिअंतींकु
 ॥ ह्यणूनिबोलिजेविनायकु ॥ एकचिनवपर्यंकु ॥ मायावी
 जाला ॥ ९ ॥ शून्यापासूनिधरितां ॥ रवांजणियांआंरवं-
 आंरववाटवितां ॥ वाटलीसंसारचीवार्ता ॥ सृष्टिक्रमें ॥
 १० ॥ परतोनिताचिअंकुमाजिला ॥ अंकेंअंकुनाहींसाझा-
 ला ॥ शून्याचाहीठावोपुशिला ॥ ब्रह्मविदेकपार्ती ॥ ११ ॥ ऐ-
 सासाधनक्रमसिद्धसुरवं ॥ तंतूंविजीवशिवविशेरवं ॥ प्रपं-
 चझडल्यामगशेरवं ॥ असिपदसिद्धची ॥ १२ ॥ शिवशक्ति

सन्निधानी ॥ एक एक म्हणतांदोनी ॥ ओंकाराची घडणी
॥ कायसांगुं ॥ १३ ॥ ब्रह्मबीजाझालेंचळण ॥ तेंचि ओंकार
अक्षरवळण ॥ दोंमिळणीचेंलक्षण ॥ अगोचरतें ॥ १४ ॥
मनाचेनिदेंठें ॥ पवनाचेनिशेवटें ॥ ईश्वराचेनिकटें ॥ ओत-
लेंकेंसें ॥ १५ ॥ अकारउकारमकारु ॥ तोचिब्रह्माविष्णुम
हेश्वरु ॥ कैसात्रिगुणाचाआकारु ॥ विस्तारला ॥ १६ ॥ सो-
हंबीजाचेनिमार्गें ॥ परमात्म्याचेनियोगें ॥ एकाक्षरब्रह्मवे
गें ॥ बोलिलेंशिवें ॥ १७ ॥ तंववदिलेंगणेशप्रचंडें ॥ तुजग्रं-
थाचेंआहेकोडें ॥ तरीउत्तरगीतेचीटीकापाडें ॥ विस्तारिपां
॥ १८ ॥ आगमनिगमाचेंमथन ॥ शास्त्राचेंअंतरजीवन ॥
भारतइतिहासपुराण ॥ व्यासकेंलें ॥ १९ ॥ अठरापर्वसहा

उ.गी.

२

भारत ॥ त्यामध्येसहाबेभीष्मपर्वजेथ ॥ नरनारायणगु-
जतेथ ॥ बोलिलेदोघे ॥ २० ॥ तेगीताअठराअध्यायीं ॥ बो-
लिलेपुराणभावीं ॥ धर्माधर्मउपनिषदसावेवीं ॥ वेदांतअ-
र्थे ॥ २१ ॥ ऐसीजेसारवस्तुगीता ॥ तिथेचेंसारउत्तरगीता
॥ करणेंव्याससामर्थ्या ॥ कायवानू ॥ २२ ॥ रुळलियावे-
दशास्त्रांचियावाटा ॥ त्याव्यासेंकेलियाचोरवटा ॥ जैसा
वृक्षविस्तारेंफाटा ॥ पानेंफुलेंफळांसी ॥ २३ ॥ ऐसींशा-
स्त्रनिर्मळें ॥ केळींव्यासेंप्रज्ञाबळें ॥ जेवींपूर्णमेसीपूर्णक-
ळें ॥ उगवेचंद्र ॥ २४ ॥ त्याव्यासासीकेलेंनमन ॥ तेणेंदिध-
लीअनुज्ञाआपण ॥ तंवशारदेचेंवरदान ॥ ओडुंबरलें ॥ २५
॥ तेशारदाकेसीदेरिवली ॥ जेकांब्रह्मविद्येचीमाउली ॥ वेद

अ.

२

शास्त्रेगीतारहस्यबोलिली ॥ ज्ञानेशीते ॥ २६ ॥ जेकां ब्रह्म
विद्येची कळा ॥ सत्रावीयेचा जिह्वाळा ॥ कैसी सुषुम्नावे-
ल्हाळा ॥ परमात्मस्थानी ॥ २७ ॥ जैसी सूर्याची प्रभाशुद्ध
॥ सूर्याचि मिरवे प्रसिद्ध ॥ तैसा आत्मबोधाचा बोध ॥ जिद्ये-
चेनी ॥ २८ ॥ आनंदाचि ये सागरी ॥ ऋडतसच्चिदानंदलहरी
॥ सत्वगुणाचे मंदिरी ॥ खेळजिद्येचा ॥ २९ ॥ ओंकाराची
अर्धमातृका ॥ असिपदप्रतिपादका ॥ तत्वज्ञानासी ऐक्य
वादका ॥ प्रतिपादका वेदांती ॥ ३० ॥ ऐसी प्रसन्नवदना ॥
शारदाबोलिली वचना ॥ चिन्तीं धरि सी प्रबंधरचना ॥ नितु
की सिद्धीने ईन ॥ ३१ ॥ काश्मीरपीठनाथका मांडारी ॥ श
ब्दरत्ने संग्रहिनी नानापरी ॥ या अनर्घ्यपदार्थाची परीक्षा

करी ॥ रत्नपारखिया ॥ ३२ ॥ इयेची अनुज्ञा जाहली ॥ स-
 गअनादिब्रह्माची बोली ॥ मति सरळ सुहुरली ॥ प्रबंधर-
 चनें ॥ ३३ ॥ आद्यकाव्यकर्ता वाल्मीकि ॥ येणें वरदि धला
 प्रकाशक ॥ वसिष्ठादि ऋषिसंपर्क ॥ संतमहंतां नमि येले
 ॥ ३४ ॥ श्री आदिनाथमीनगोरक्ष ॥ नागार्जुनकनेरो असं-
 ख्य ॥ सिद्धसाधक करुनि सुरव्य ॥ श्रोतयां नमनमाझे ॥ ३५
 ॥ आतां वंदूं श्रीगुरुनाथ ॥ जेणें मस्तकीं ठेविला हात ॥ सं-
 शयफेडुनि निश्चांत ॥ केले मज ॥ ३६ ॥ जो सर्वकळां संपू-
 र्ण ॥ निराकार आकारलाना रायण ॥ जो गुणातीत निर्गु-
 ण ॥ दयार्णव ॥ ३७ ॥ जयाचिये कृपा हृष्टी ॥ झाली स्वरू-
 पेंसी मीठी ॥ उपाधी कहींची तुठी ॥ ऐसें केले ॥ ३८ ॥ निर्गु-

प्रासीजरीवर्णावे ॥ तरीसगुणलागेकरावे ॥ म्हणोनिउगे-
चियायांपडावे ॥ हेचिभले ॥ ३९ ॥ यावरीश्रीनिवृत्ति ॥ पू-
र्णबोधाचीउत्पत्ति ॥ जिरबूनिवासपाहती ॥ मजकडे ॥
४० ॥ मगश्रीगुरुबोलिला ॥ उत्तरगीतेचाअध्यायपहि-
ला ॥ श्लोकार्थवहिला ॥ बोलवेगी ॥ ४१ ॥ याश्रीगुरु-
चियाबोला ॥ वरीसंतांचासावावोजाला ॥ तेंपेबोधसमु-
द्रउल्हासला ॥ लहरीभरे ॥ ४२ ॥ आतांतुमचेनिप्रसादे ॥
संस्कृतश्लोकाचींपदे ॥ मतिबळेबोलेनआनंदे ॥ ज्ञानदे-
वोम्हणे ॥ ४३ ॥ परीसमस्तश्लोकार्थ ॥ जोबोलेनयथार्थ
॥ तोओंविबंधप्रस्तुत ॥ प्राकृतआइका ॥ ४४ ॥ ॥ श्लो-
क ॥ ॥ अर्जुनउवाच ॥ ॥ यदेकंनिष्कलंब्रह्मव्योमाती-

तंनिरंजनम् ॥ निर्मलंपरमं दिव्यमप्रमेयमनुत्तमं ॥ १ ॥ ॥
 टीका ॥ ॥ तशीनिष्कल एकब्रह्म ॥ पंचभूतांपैलीकडचेवर्म
 ॥ इंद्रियव्यापारधर्म ॥ नाहींतेथें ॥ ४५ ॥ जेथेंप्रपंचाचास
 लनाहीं ॥ स्वयंप्रकाशदिव्यतेजपाहीं ॥ प्रमेयातीतचोरव-
 ही ॥ ब्रह्मबोलिजे ॥ ४६ ॥ जेथेंशक्तिचक्राचाकलंकनसे
 ॥ म्हणूनिनिष्कलबोलिजेऐसें ॥ जेथेंजननाहीतेंनिरंजन
 कैसें ॥ सांगावेजी ॥ ४७ ॥ ॥ श्लोक ॥ ॥ अग्रतव्यं
 विज्ञेयं किनाशोत्पत्तिवर्जितं ॥ केवल्यंकेवलंशांतंशुद्धमत्यं
 तनिर्मलम् ॥ २ ॥ ॥ टीका ॥ ॥ जंतर्कशास्त्रासीनातुडे ॥
 ऐसेंज्ञानधडफुडें ॥ उत्पत्तिसंहारावेगळेंकोडें ॥ तेंसांगावे
 जी ॥ ४८ ॥ मोलमापगाणान्तर्कितेंकेवल्य ॥ कल्पनार-

हितशांतकेवल ॥ परतलियाबुद्धि अतिनिर्मल ॥ ऐसे कां
जें ॥ ४९ ॥ ॥ श्लोक ॥ ॥ कारणयोगनिर्मुक्तहेतुसाधन
वर्जितं ॥ नीवाराप्रस्थितं सूक्ष्मज्ञानं ज्ञेयस्वरूपिणम् ॥
३ ॥ ॥ टीका ॥ ॥ योगियाचें फलकेचें कारण ॥ जेथें पारु
षलें हेतुसाधन ॥ तें डोळां घालूनियां अंजन ॥ दाखवावें
जी ॥ ५० ॥ राळ्याच्या कुसळाचें अग्र ॥ त्यावरी लजेसू
कुमार ॥ जेथें अविद्येचें अंकुर ॥ सुकोनिजाती ॥ ५१ ॥ प्र
णवाचें अवाकजे अग्र ॥ सिद्धशब्दसूक्ष्म ॐ काराक्षर ॥
जाणाण्याचें मूलस्थानसार ॥ जाणास्वरूप ॥ ५२ ॥ ज्ञा
नें करून निजाणि जेतें ज्ञेय ॥ हें बोलणें तसा हे जया ॥ अ
वेवलक्षणीतया ॥ रूपकैसे ॥ ५३ ॥ ॥ श्लोक ॥ ॥ नि-

गुणां परमं गुह्यं भिन्ना भिन्नसमप्रभम् ॥ तत्क्षणादेव सु-
 च्यंते विज्ञानं ब्रूहि केशव ॥ ४ ॥ ॥ टीका ॥ ॥ जं गुह्यं वि-
 गुणापरतं ॥ भिन्न शरीरीं समत्वं ॥ जन्ममरणपापराशी-
 तं ॥ क्षणमात्रेन्द्रधकरी ॥ ५४ ॥ ऐसे जं विशेषज्ञान ॥ सं-
 सारापासूनिकरी सोडवण ॥ केशवासावधानपणं ॥ म्ह-
 णे सांगावे जी ॥ ५५ ॥ ॥ श्लोक ॥ श्री भगवानुवाच ॥
 साधुपार्थ महाबाहो बुद्धिमानसि पांडव ॥ यन्मां पृच्छ-
 सितस्वार्थमशेषं प्रवक्ष्याम्यहं ॥ ५ ॥ ॥ टीका ॥ ॥ तरी आ-
 जानु बाहो साधुपार्था ॥ मनबुद्धि ठेवीं पवनाचिचामार्थां
 ॥ भगपुशिलीयातस्वार्था ॥ सांगितलं फावेल ॥ ५६ ॥
 श्लोक ॥ ॥ आत्ममंत्रस्य हंसस्य परस्परसमाश्रयः ॥

योगेनगतकाम्यानांभावनाचैवमेवच ॥ ६॥ टीका ॥ ॥
तरीआत्मसिद्धसोहंसंत्रऐसा ॥ परस्परेंसमरसकेसा ॥
एकएकतेंगिळितांसाबावोऐसा ॥ काम्याचियाआव-
डी ॥ ५७ ॥ संवादस्करवाचीगोडी ॥ एकसूत्रएकानंआदी
॥ ऐसीभावनाउभवूनिगुडी ॥ नांदतअसती ॥ ५८ ॥ सर्व
मंत्रांचाताराज ॥ म्हणूनिमंत्रराजसहज ॥ मातृकांचे
जीवनकाज ॥ बीजरूपकीं ॥ ५९ ॥ ॥ श्लोक ॥ ॥ शि-
रीराणामजस्याहुर्हंसत्वंपरिहृत्रयते ॥ सोहंकृत्वाऽक्षरं
चैवकूलस्थमचलंध्रुवम् ॥ ७ ॥ ॥ टीका ॥ ॥ तरीसर्वा
जीवांचेशरीरीं ॥ परमात्महंसपदाचीथोरी ॥ अखंडअ-
सतसेगोचरीं ॥ परीनेणतीअज्ञान ॥ ६० ॥ सोहंकारेजं

बोलिजेते ॥ ते अनक्षरत्वेवर्तते ॥ कूटस्थ आणि अचळ-
 तयाते ॥ वेदांतवक्त्रेसांगती ॥ ६१ ॥ सृष्टिरचनेपुढेंसकारु
 ॥ मार्गेराहेतोहकारु ॥ संहारहेतूवरीपुढेंहकारु ॥ सका-
 रमार्गे ॥ ६२ ॥ त्रिकूर्तीवासम्हणूनि कूटस्थू ॥ तोचिब्रह्मांडीचा
 गृहस्थू ॥ परमात्मातोसंततु ॥ याचेंचिनाम ॥ ६३ ॥ तरीहं-
 सा आणिसोही ॥ समरसकरूनिचांपाही ॥ यापरमार्था-
 चीउहीपुही ॥ करावीचिगा ॥ ६४ ॥ अजपेचेंजपबीज ॥
 सूक्ष्मॐकाराक्षरनिज ॥ क्षराक्षरनादबिंदुसहज ॥ ध्व-
 निरूप ॥ ६५ ॥ क्षरतोशक्तियुक्तमयंकु ॥ बिंदुरूपकळावं-
 तु ॥ भूताकारप्रसवतु ॥ चतुष्टयहकाराचेनी ॥ ६६ ॥ सू-
 ष्यादिभेदिलासकारु ॥ म्हणूनिबोलिजेक्षरु ॥ आतांबो-

ल्लिजेल्अक्षरु ॥ कूटस्थजो ॥ ६७ ॥ तरीसूर्यस्वरूपहकारु ॥
जोअनादिरूपअक्षरु ॥ क्षराचेयोगंव्यापारु ॥ तथाचाचा-
ले ॥ ६८ ॥ संहाराचेंकामत्याचें ॥ नांवतरीपरमात्म्याचें ॥
भोगऔटपीठींचे ॥ सत्ताकरूनी ॥ ६९ ॥ ऐसाउभयसंधी
चाविषरु ॥ तोमध्येगोळॐकारु ॥ म्हणूनिउत्तमपुरुष
साचारु ॥ निजानंदभरितु ॥ ७० ॥ त्वंपदतत्पदअसिपदये-
विप्रमाणं ॥ सिद्धसंकेतुवेदांतीयेणं ॥ वेदांतसिद्धांताचिवे
खुणे ॥ अनुभवावेंगा ॥ ७१ ॥ ॥श्लोक ॥ ॥ पिंडेमुक्ताः
पदेमुक्त्वारूपेमुक्ताः षडानने ॥ रूपातीनाः स्वयंमुक्तास्तेमुक्ता
नात्रसंशयः ॥ ८ ॥ ॥ टीका ॥ ॥ पार्थाहाअनुभववृजया-
फावे ॥ तोबैसेब्रह्मपदाचिआराणिवे ॥ आत्मविदुस्वभावे ॥ ने-

णेबंधन ॥ ७२ ॥ म्हणूनिपिंडींमुक्तपदींमुक्त ॥ दोहींचेज्ञान
 तेथेहिमुक्त ॥ दोहींचापुसलासंकेत ॥ तोमुक्तनिःसंशय ॥ ७३
 ॥ आणिसीमुक्तहेकांहीं ॥ जयासीआठवचिनाहीं ॥ रूपानी
 तस्वयेपाहीं ॥ निःसंशयमुक्त ॥ ७४ ॥ ऐसेंगोरीचेनिवल्लभें
 ॥ स्वामीसीसांगितलेंलोभें ॥ त्वंतत् असिपदप्रभें ॥ निर्णयो
 केला ॥ ७५ ॥ तैसेंचिपंधराव्याअध्यायीं ॥ अर्जुनासांगित-
 लेंतुजपाहीं ॥ क्षराक्षरउत्तमपुरुषही ॥ निर्धारिले ॥ ७६ ॥
 ऐसाउकलुवाकलुगुरुसुरवे ॥ जेनकरितीतींसूरवे ॥ झकवि-
 लींशब्दाचेचिसुरवे ॥ संशयात्मके ॥ ७७ ॥ याबोलाचेअनु-
 चितीं ॥ उपसाहीजोजीमहंती ॥ साझीबोलतीसुक्ती ॥ अ-
 रुषअसे ॥ ७८ ॥ ॥ श्लोक ॥ ॥ तद्विद्वानक्षरंप्राप्यत्यज-

चरणजन्मनी ॥ स्थिरबुद्धिर्नसंसूटा ब्रह्मविद्ब्रह्मणिस्थितः
॥ ९ ॥ ॥ टीका ॥ ॥ विद्ब्रह्मजनजेज्ञानियेअपार ॥ ज्यांसी
प्राप्तहेअक्षर ॥ तेउतरलेगापार ॥ जन्ममरणाचा ॥ ७९ ॥
ऐसेहृदबुद्धीआधिले ॥ तेचिब्रह्मविदमले ॥ स्वयंबोधेधा-
ले ॥ तेब्रह्मचिपुटे ॥ ८० ॥ ॥ श्लोक ॥ ॥ काकीसुरवंकका
रांतमकारश्चेतनाधृतिः ॥ ककारस्तत्रलुप्येतकोर्थःसंप्रति
पद्यते ॥ ९० ॥ ॥ टीका ॥ ॥ तरिकाह्मणिजेपुरुषवाचु ॥
कीतेरुत्रीशब्दसाचु ॥ दोहींचीसंधितोसुखाभासु ॥ नभ
जैसेअवकाशंसी ॥ ८१ ॥ पुरुषशोकिलाशक्ति ॥ तथाची
नांवककारसमाप्ति ॥ मगतोउगळिलियानाहींअक्ती ॥ प्र
कृतीची ॥ ८२ ॥ एकएकावरीलोळे ॥ एकगिळेएकउगळे ॥

जैसे गंगेय मुनेचे निकल्लोळें ॥ संगमयोगें ॥ ८३ ॥ देवशक्ती
 चेतनारूप ॥ तिचेचेनि हे सृष्टीचे रोप ॥ पुरुषतो उदास संक्षेप
 ॥ बोलियेला असे ॥ ८४ ॥ पुरुष जें निकरें आटे ॥ तें शक्तीचा
 ठावो उरेल कोठें ॥ दोहींची समाप्ति नेटें बोटे ॥ त्यातें काय म्ह-
 णावें ॥ ८५ ॥ हा अर्थ बोलतां साकडे ॥ वाचे मना कुवाडे ॥ हे जा
 वें धडफुडे ॥ गुरुसेवनें ॥ ८६ ॥ जो कां वेदांतीं प्रतिपाद्यु ॥
 आणिसिद्धांतीं सिद्धु ॥ जेथें पुरे संबंधु ॥ काळाचार्यें ॥ ८७ ॥
 तें अनिर्वच्य ब्रह्म ॥ जें गुणातीत परम धाम ॥ तेथें शब्दुही
 निःसीम ॥ हारपोनि जाये ॥ ८८ ॥ ॥ श्लोक ॥ ॥ यावत्प
 श्येत्परवगाकारं तदाकारं विचिंतयेत् ॥ रवमध्ये च प्रतिष्ठं तं रवं
 च ब्रह्मसनातनं ॥ ११ ॥ ॥ टीका ॥ ॥ अर्जुना आत्मा कैसा

जाणणें ॥ आकाशासारिवादेखणें ॥ आकाशाहोऊ निचिं
तणें ॥ अवकाशाब्रह्म ॥ ८९ ॥ आकाशाहोऊ निअवकाशीं
निघावें ॥ तैस्वतंत्रब्रह्मजाणावें ॥ आत्मयातेनभासारिखें
करावें ॥ निवांतपणें ॥ ९० ॥ शून्येशून्यभाजिलें ॥ त्याचेंनाहीं
पणारूपयोजिलें ॥ निःशून्येनिरंजनसाधलें ॥ अवधियांस-
हित ॥ ९१ ॥ ॥ श्लोक ॥ ॥ खमध्येकुरुत्वात्मानमात्ममध्ये
चखंकुरु ॥ आत्मानंखमयंकुत्वात्किंचिदपिचिंतयेत् ॥ १२
॥ टीका ॥ ॥ आकाशामध्येआत्मादेखणें ॥ आत्मयामध्ये
आकाशापाहणें ॥ आत्माआकाशावत्करणें ॥ मगचिंता-
वेंनलगेकाहीं ॥ १२ ॥ शब्दनिःशब्दजेथेंमावळले ॥ मनफ-
वनहारपले ॥ मायाब्रह्मसमसलें ॥ जिथेसंधि ॥ १३ ॥ ते

संधिजयाकळली ॥ तेथेंतुर्चेचीसीमापुरली ॥ चतुर्थशून्येंबु-
 डीदिधली ॥ उन्मनीसी ॥ ९४ ॥ ऐसेसद्गुरुसुरवेजेबुझावले
 ॥ तेचिमीम्हणावेवहिले ॥ तंवअर्जुनार्चेमनउचंबळलें ॥ वो
 संडेआनंदु ॥ ९५ ॥ ॥ श्लोक ॥ ॥ बहिर्व्योमस्थितंनित्यं
 नासाग्रेचव्यवस्थितम् ॥ निर्मलंतद्विजानीयात्पट्टमिरहि
 तंशिवम् ॥ १३ ॥ ॥ टीका ॥ ॥ तरीयोगियांचेंस्थितिल-
 क्षणकैसें ॥ शब्दगुणरहितबाहिजीआकाशें ॥ नासिका
 चेअर्घींमध्यदेरवे ॥ सुषुम्नालोपीं ॥ ९६ ॥ तेंनिर्मळनि-
 श्चळनित्यस्थिता ॥ शुद्धज्ञानंजाणतीतत्त्वतां ॥ साहीऊ-
 र्मविर्जितां ॥ शांतिशिवपद ॥ ९७ ॥ शोकसोहद्वधापिपा-
 सा ॥ जंरामरणऐसा ॥ साहीऊर्माचाठसा ॥ मावळलानेथें

॥ ९८ ॥ ॥ श्लोक ॥ ॥ प्रभाशून्यं मनः शून्यं बुद्धिः शून्यं नि
रामयम् ॥ सर्वशून्यनिराभासः समाधिस्थस्य लक्षण-
म् ॥ १४ ॥ ॥ टीका ॥ ॥ आतांशून्याची स्थिति ॥ एक
गासुभद्रापती ॥ जेथूनि जे होय उत्पत्ति ॥ ते बीज शून्य
॥ ९९ ॥ परी जागृति झाल्यास सर्वदेवणे ॥ त्याचि नां व प्र-
भासहणणे ॥ मनसंकल्पविकल्पस्वप्ने ॥ बोलि देखें ॥ १००
॥ बुद्धिहारपेते सुषुप्ति ॥ चौथी तुर्यची स्थिती ॥ हेचि शू-
न्यप्रतीति ॥ जाणावीगा ॥ १ ॥ ब्रह्माविष्णुरुद्रेश्वर
॥ हेचारी अभिमानी देहीं निरंतर ॥ वाच्यासहितचतुर ॥
एकार्थधेती ॥ २ ॥ जागृति स्वप्निद्राहरपती ॥ तेनाहीं
पणे शून्य झाली ॥ यापरी शून्याची स्थिती जाणवली ॥

तत्त्वज्ञानियांसी ॥ ३ ॥ चौथीतुर्थाबोलिजे ॥ तेहीब्रह्माकारु
कीजे ॥ तेचौथेशून्यजाणिजे ॥ योगेश्वरीं ॥ ४ ॥ मगपांच-
वीजेदशा ॥ तेअनिर्वीच्यवीरेशा ॥ परीसिद्धांतियांचाअनु-
भवऐसा ॥ जेउच्यनीम्हणती ॥ ५ ॥ गुरुकृपालवलाहें ॥ ई-
श्वराचेनिअनुग्रहें ॥ स्थिरबुद्धिअकरुमातहोय ॥ समाधिल
क्षणहें ॥ ६ ॥ ॥ श्लोक ॥ ॥ ऊर्ध्वशून्यंमध्यशून्यमधःशून्यं
निरामयम् ॥ त्रिशून्यंयोविजानातिसोपिसुच्येतबंधनात् ॥ १५
टीका ॥ ॥ ऊर्ध्वशून्यतेंसुषुप्ति ॥ मध्यशून्यहोयस्वप्नस्थिति
॥ अधःशून्यजागृति ॥ निरामयतुर्था ॥ ७ ॥ परीशरीरीमा-
र्गदिसेत्रिशून्याचा ॥ तंममळुनफिटेअविद्येचा ॥ चौथेनिशू-
न्येभवबंधाचा ॥ ठावोचिफिटे ॥ ८ ॥ प्राणआणिअपान ॥

दोन्हीमावळतीतंत्रिशून्य ॥ चौथेंसर्वव्यापकगहन ॥ तेंमो-
क्षपद ॥ ९ ॥ जेथेंनिश्चयेसीपार्था ॥ बाधुचिनाहींसर्वथा ॥ तें-
थेंमोक्षाचीहीआस्था ॥ कल्पीकवण ॥ १० ॥ ॥ श्लोक ॥ ॥
अमात्रंशब्दरहितंस्वरव्यंजनवर्जितम् ॥ बिंदुनादकलातीतं
यस्तंवेदसवेदवित् ॥ १६ ॥ ॥ टीका ॥ ॥ अकारउकारम-
कार ॥ अर्धमात्राध्वनितओंकार ॥ उदात्तअनुदात्तस्वरित-
स्वर ॥ व्यंजनओंकारध्वनिमात्र ॥ ११ ॥ हाआकारजेथेंनिमा-
ला ॥ तेथेंसहजमात्रांचाठावोपुशिला ॥ ऐसाप्रकारुझाला ॥
योगज्ञानें ॥ १२ ॥ स्वरव्यंजनशब्दरहित ॥ चंद्रबिंदुसूर्यनाद
तत्वांत ॥ हेमावळतीअर्धमात्रासाहित ॥ जाणावेंनिरुलें ॥
१३ ॥ योगेंकाआत्मज्ञानें ॥ जोहेंगुह्यगुरुरुपाजाणें ॥ चंद्र

वेदांचेतेणें ॥ मथनकेलें ॥ १४ ॥ जो ज्ञानियांचा देवो ॥ योगि-
 यांचारावो ॥ तो सर्वातीतहा भावो ॥ मजगमला ॥ १५ ॥ तंव
 वारिलें संतीं ॥ बारें हें नबोलावें उघडघुक्ती ॥ जो पांघुरणतंव
 चिप्रीति ॥ वस्तूचे ठायीं ॥ १६ ॥ मग संतां केली विनवणी ॥
 जी उपसाहिजे कृपा करूनी ॥ तंव संतीं तये क्षणीं ॥ अप्रय
 केलें ॥ १७ ॥ ॥ श्लोक ॥ ॥ प्राप्ते ज्ञानेन विज्ञाने ज्ञेये च
 हृदि संस्थिते ॥ लब्धे शान्तिपदे देहेन योगो नैव धारणा ॥ १७
 ॥ ॥ टी० ॥ ॥ ज्ञानम्हणजे प्रपंचाचा विस्तार ॥ विज्ञान
 तो आत्मविचार ॥ हें विशेषण उकली श्रीगुरु ॥ तरि फावे
 ॥ १८ ॥ जाणों पाहिजे तें ज्ञेय ॥ याचें असणें शुद्ध हृदय ॥
 देहस्थिति विकार विषय ॥ मंत्र होती ॥ १९ ॥ तें पद विचा

रं हाताचदे ॥ तें अष्टांगयोगधारणा नातुडे ॥ तें पूर्ण बोधाचे नि
स्वरवाडे ॥ स्वरवमोगिजे ॥ १२० ॥ अगा पृथ्वीचिये परी ॥ जो
शांत झाला अंतरी ॥ तथाची सरली वारी ॥ कर्तव्याची ॥ २१ ॥
तेणें योगअभ्यासणें ॥ कीं धारणा अरबंड धरणें ॥ हें कांहीं न
लगे करणें ॥ गुरुकृपें सहज स्थिती ॥ २२ ॥ ॥ श्लोक ॥ ॥
यो वेदादौ स्वरः प्रोक्तो वेदांते च प्रतिष्ठितः ॥ तस्य प्रकृतिलीन-
स्य यः परः समहेश्वरः ॥ १८ ॥ ॥ टीका ॥ ॥ वेदां आदिस्वर
जो प्रणव ॥ त्यापासून निमात्रा उगव ॥ तो ध्वनिमात्रसंज्ञाभा
व ॥ तो चिसत्यरूप ॥ २३ ॥ तो ओंकारवेदबीज ॥ तथाचे नि
वेदकरितीकाज ॥ परी तो वेदांत चिसहज ॥ प्रतिष्ठिला ॥ २४ ॥
तथा निरालंबींचिये सेजे ॥ जो कां निवांत निजे ॥ तेथें प्रकृती

चुमजे ॥ जेकांहीकेलिया ॥ २५ ॥ तिचेप्रकृतीचीमहतस्वी
 ॥ जैसीशून्याकाराचीआकृती ॥ कोणीएकम्हणती ॥ सूळ
 साया ॥ २६ ॥ तेसांमावेजयाचेनिविचारें ॥ तोमहेश्वररू
 गानिर्धारें ॥ परेपरतागजरें ॥ अचुभवावा ॥ २७ ॥ ॥ श्लो-
 क ॥ ॥ नावार्थभिजतेनावंचावत्पारंनगच्छति ॥ उचीर्यच
 परंपारंनोकथाकिंप्रयोजनम् ॥ १९ ॥ ॥ टीका ॥ ॥ तंव-
 चिपांगकीजेनावेचा ॥ जंवपारनपवेमहानदीचा ॥ पारपा-
 वलियातिथेचा ॥ अनादरूकीं ॥ २८ ॥ तेसांतंवचीवरीअ-
 ष्यासु ॥ जंवब्रह्मींनळेसौरसु ॥ ब्रह्मप्राप्तिझालियासोसु
 ॥ अष्यासींनाहीं ॥ २९ ॥ सागरातेंनपविजे ॥ तंवचिगंगेनें
 धांविजे ॥ मगतोआलिंगिलियानिवांतअसिजे ॥ धांव-

गौरबुंदे ॥ ३० ॥ ॥ श्लोक ॥ ॥ ग्रंथमभ्यस्य मेधावी ज्ञानवि
ज्ञानतत्परः ॥ पलालमिव धान्या र्थीत्यजेद्ग्रंथमनेकधा ॥ २०
॥ ॥ टीका ॥ ॥ वेदशास्त्रश्रवणतो चि वरो ॥ जंबहानासि
ये ज्ञानविज्ञानकुसरी ॥ तंबश्रद्धापूर्वकसाक्षेपकरी ॥ ला
गवेगं ॥ ३१ ॥ ज्ञानप्राप्तिः संशयझाले ॥ मगग्रंथसह
स्रअभ्यासराहिले ॥ कणसेंकांडुनिकषाघेतले ॥ सांडिले
मूस ॥ ३२ ॥ तैसेंतस्वज्ञानहानाचढे ॥ मगकायकरावेशास्त्र
घडे ॥ दधिमथिलियाआतुडे ॥ नवनीतजेवीं ॥ ३३ ॥ तेनव
नीतहानीकीजे ॥ मगडेरारविठेविजे ॥ तेवींस्वस्वरूपप्राप्ति
जे ॥ मगअभ्यासराहे ॥ ३४ ॥ ॥ श्लोक ॥ ॥ उल्काहस्तो
यथाकाष्ठद्रव्यमालोक्यतस्यजेत् ॥ ज्ञानेनक्षेत्रमालोक्यत

श्राद्धानं परित्यजेत् ॥ २१ ॥ ॥ टीका ॥ ॥ जैसे धनकादा
 वयाचे चाडे ॥ हातीं दिवारवणानें घेइजे कोडे ॥ द्रव्य हाता आ
 लिघा फुडे ॥ रवणानें दिवार विजे ॥ ३५ ॥ तैसें ज्ञानें ज्ञेय सा-
 धलें ॥ साराचें सार हातासि आलें ॥ अग ज्ञान ही राहिलें ॥
 आपसया ॥ ३६ ॥ ॥ श्लोक ॥ यथा ऽमृतैः न तृप्तस्य पय-
 सा किं प्रयोजनम् ॥ एवं तत्संयदज्ञात्वा किं वेदेन प्रयोजनम्
 ॥ ३२ ॥ ॥ टीका ॥ ॥ अगा अमृत जेवूनि जो धाला ॥
 त्यासी दुधाचा पांग फिटला ॥ तैसा तत्संयदज्ञात्वा पूर्ण बोध-
 ला ॥ त्यासी वेदे काय काज ॥ ३७ ॥ ॥ श्लोक ॥ ॥ तै-
 लधारामिवाच्छिन्ना दीर्घघंटा निनादवत् ॥ अवाग्जं
 प्रणवस्याग्रं यस्तं वेदसर्वेदवित् ॥ ३३ ॥ ॥ टीका ॥

श्री गुरुभ्यो नमः
 श्री गुरुभ्यो नमः

५. गी.
 १३

वैलाचीधारजेसी अरबंड ॥ तैसी अर्धमात्राप्रचंड ॥ दीर्घघं-
टचानादवितंड ॥ मीनरिलेप्रणवं ॥ ३८ ॥ तेंप्रणवाप्रवा-
चानबोलवे ॥ तेंगुरुआज्ञेंअभ्यासावे ॥ पूरकवासांगेंघे-
नजावे ॥ सांडावेरेचकेंदक्षिणांगें ॥ ३९ ॥ रेचकपूरकध-
रिलियाकेसें ॥ स्थिरहोयकुंभकऐसें ॥ नाडीचेनिर्मांसें
॥ हळुहळु ॥ ४० ॥ मगधारणाचेनिर्षेसारे ॥ प्रथमवज्रा-
सनआधारे ॥ ऊर्ध्वहोयसपुरें ॥ प्रणवयोगें ॥ ४१ ॥ ए-
वंयोगाभ्यासेंहायोगु ॥ पूर्णझालियाचांगु ॥ मगतोचिवे-
दविदअभंगु ॥ ऐसेंजाणें ॥ ४२ ॥ ॥ श्लोक ॥ ॥ आ-
त्मानमरणिंकृत्वाप्रणवंचोत्तरारणिम् ॥ ध्याननिर्मथना-
भ्यासाद्देवंपश्याग्निगूढवत् ॥ २५ ॥ ॥ टीका ॥ ॥ अर्जु

नाआत्माप्रथमअरणी ॥ धरावीमनेकरूनी ॥ मगप्रणव
 उत्तरारणी ॥ करावीगा ॥ ४३ ॥ ध्यानाचातोमंथा ॥ एसेम
 थनकरिजेपार्था ॥ तेथेंकुंडलिनीअग्नीचामाथा ॥ उठीवे-
 गीं ॥ ४४ ॥ आतांप्रत्याहारतोऐसा ॥ तूंएकपांवीरेशा ॥ ह
 कारासकाराचाकैसा ॥ भावतोएक ॥ ४५ ॥ तरीअंतरप्रवे-
 शींसकारु ॥ बाल्यनिर्गमींहकारु ॥ ऐसियाचेनियोगें ॐ
 कारु ॥ घडावाकीं ॥ ४६ ॥ दोहींनाडींचीजेसंधि ॥ तेचिसु-
 षुम्नेचीअवधी ॥ परमात्म याचेबिदी ॥ धरूनिसाधावे
 ॥ ४७ ॥ जरीपूर्वेचियापंथेंचालावे ॥ तरीआधारपहिलें
 भेदावे ॥ मगस्वाधिष्ठानायावे ॥ प्रणवबळें ॥ ४८ ॥ मग
 तेथूनिसणिसुर ॥ तेंभेदिजेसपुर ॥ यावरीअनुहतकीर ॥

राकिजेगा ॥ ४९ ॥ वरतं विशुद्धमेदिजे ॥ तेथूनिअग्निच-
क्राजाइजे ॥ तथावरीराहिजे ॥ सहस्रदळीं ॥ १५० ॥ सप्त
चक्रं पूर्वेचीवाट ॥ देहीं असेगानीट ॥ आतांदुसरीचौरवट ॥
पश्चिमेचीसांगीं ॥ ५१ ॥ तथाअभ्यासासीलागिजे ॥ तरी
आधीं त्रिकूटमेदिजे ॥ तेथूनिश्रीहटायेइजे ॥ धारणाबळें
॥ ५२ ॥ मगतिजेयाविजेगोल्हाट ॥ तेथूनिचौथेंओटपीठ
॥ मगत्रमरगुंफेसिनीट ॥ येइजेगा ॥ ५३ ॥ सहावेचेंतन्य
चक्रमेदावे ॥ मगसातवेब्रह्मरंध्रायावे ॥ तेथेंस्थिरअसावे
॥ कल्पकोटी ॥ ५४ ॥ ऐसींचौदाचक्रंतुज ॥ सातपूर्वेचींसा-
तपश्चिमेचींसहज ॥ सांगीतलींसाधावयाकाज ॥ आपु-
लेंगा ॥ ५५ ॥ तेथेंमनाचेनिश्चळपणें ॥ पवनेंउगेंचीराहणें ॥

तेह्यं देवाचं लक्ष्मणे ॥ सांपडलें वेगीं ॥ ५६ ॥ ॥ श्लोक ॥

विधुम्राग्निनिभं देवं पश्येदत्यंतनिर्मलम् ॥ तादृशं परमं रूपं
स्मरेत्पार्थ ह्यनन्यभाक् ॥ २६ ॥ ॥ टीका ॥ ॥ धूमरहितः

ग्निनिर्मलः ॥ तैसी परमात्मज्ञाळाळ ॥ तेस्मरावीकेवळ ॥ अ-

नन्यभावीं ॥ ५७ ॥ आत्काचिभरोवरी ॥ सरलीहेताचीकुस-

री ॥ अहेतानुभवनिरंतरीं ॥ आत्माभावी ॥ ५८ ॥ विवेका-

चेनिबळें ॥ हेतसहजविज्ञाळे ॥ तेथें अनुभवाचेसोहळे ॥

स्मरणतैसें ॥ ५९ ॥ आनंदाचियेसागरीं ॥ ऋडतेसच्चिदा-

नंदलहरी ॥ तें पररूपनिरंतरीं ॥ सेवावेंगा ॥ ६० ॥ ॥ श्लो-

क ॥ ॥ दूरस्थोपि न दूरस्थः पिंडश्च ह्यां डवर्जितः ॥ अमलः

सर्वदा देही सर्वस्यापि निरंजनः ॥ २७ ॥ ॥ टीका ॥ ॥ अ-

ज्ञानवशोपाहतां आत्मादूरी ॥ ज्ञानदृष्टीहृदयाचेभीतरां ॥ पिं
डब्रह्मांडभरोवरी ॥ वेगळाहीदिसे ॥ ६१ ॥ अविद्यामयजें
शरीर ॥ तेथें आत्मानिर्मळचिकीर ॥ देहींव्यापकपद्यप-
त्रीनीर ॥ निरंजनतेसा ॥ ६२ ॥ ॥ श्लोक ॥ ॥ कायस्थो-
पिनकायस्थः कायस्थोपिनजायते ॥ कायस्थोपिनभुंक्ते
ऽसौकायस्थोपिनबध्यते ॥ २८ ॥ ॥ टीका ॥ ॥ आत्मा
कायेमध्ये असौनिकायातीत ॥ कायानद्धेतोनिष्ठांत ॥
रक्षेविविलीमांदुसे आंत ॥ तिथेसिजैसाभोगुनाहीं ॥ ६३
नळीगुणेंशक्तगुंतला ॥ तोअज्ञानपणेंवाटेबांधला ॥
विवेकपणेंतोबंधनावेगळा ॥ ठायींचाचिअसे ॥ ६४ ॥ ते-
साआत्माकायेवेगळाअसे ॥ कायेसितयासंबंधुनसे ॥

परीअविद्येचेनियोगेभासे ॥ पिंडस्थऐसा ॥ ६५ ॥ ॥ श्लोक ॥
 ॥ तिलमध्येयथातैलंक्षीरमध्येयथाघृतम् ॥ पुष्पमध्येयथा
 गंधः फलमध्येरसोयथा ॥ २९ ॥ ॥ टीका ॥ ॥ जैसेतिला
 आंतअसेतैल ॥ दुधामध्येघृतनिर्मळ ॥ पुष्पामध्येपरिमळ
 ॥ फळीरस ॥ ६६ ॥ बीजामध्येजैसावटु ॥ कांतंतुनोचिपटु
 ॥ तैसासुळीहूनिशेवटु ॥ परब्रह्म ॥ ६७ ॥ ॥ श्लोक ॥ ॥ का
 ष्ठेऽग्निवत्यकाशेन आकाशेवायुसंचरः ॥ तथासर्वगतोदेही
 देहमध्येव्यवस्थितः ॥ ३० ॥ ॥ टीका ॥ ॥ काष्ठामध्येअ
 ग्निप्रकाशे ॥ वायूचेअसणेआकाशीजैसे ॥ तैसासर्वदेही
 व्यापकुअसे ॥ आपणापेची ॥ ६८ ॥ ब्रह्मींचाविस्तार ॥ वि
 स्तारींब्रह्महानिर्धारु ॥ जैसाबीजीअंकुरु ॥ अंकुरीबीज ॥

६९॥ ॥श्लोक॥ ॥मनःस्थो देहिनो देवो मनोमध्ये व्यव-
स्थितः॥ यावत्पश्येत्स्वगाकारं तदाकारं विचिंतयेत्॥ ३१॥
टीका॥ ॥देहांत प्रधानमन॥ मनांत आत्मानिधान॥ जैसें
साक्षिभूतगगन॥ तैसा आत्मा॥ ७०॥ अर्जुनाहृदयाका-
शीं॥ आत्माचिंतावारेक्यभावेसी॥ जीवशिवा दोहीसी
॥समरसकरूनी॥ ७१॥ ॥श्लोक॥ ॥मनःस्थं मनमध्य-
स्थं मनःस्थं मनवर्जितं॥ मनसामन आलोक्य स्वयं सिध्यति
योगिनः॥ ३२॥ ॥टीका॥ ॥अगासंकल्पविकल्पते मन
॥मनामध्ये आत्मेषण॥ मनींची कल्पनाविरेते वस्तुज्ञान
॥तेचस्वरूपब्रह्माचे॥ ७२॥ मनें मन अवलोक्यावे॥ जैसें ग-
गनशून्यामेळवावे॥ दीपेंदीपातेपहावे॥ सिद्धस्वयंप्रकाशें

॥७३॥ पूर्णब्रह्मपरात्पर ॥ तेथेनाहीं विषयव्यापार ॥ तेस्व-
 येयोगेश्वर ॥ होऊनिठले ॥ ७४ ॥ ॥श्लोक॥ ॥ आका-
 शंमानसं कृत्वा मनः कृत्वा निरास्पदं ॥ निश्चलंतद्विजानीया
 त्समाधिस्थस्य लक्षणम् ॥ ३३ ॥ ॥टीका॥ ॥ भूतांसक-
 र आकाशाते ॥ मनमेळवावे निरुते ॥ मग निराश्रयपदाने
 ॥ पावावेगा ॥ ७५ ॥ ऐसें मननिःसंशयनिर्मळ ॥ परतलि-
 या बुद्धिनिश्चळ ॥ जाणसमाधिसकळ ॥ लक्षणाचीहे ॥
 ७६ ॥ ॥श्लोक॥ ॥ शून्याभावित्वात्मा पुण्यपापैः
 प्रमुच्यते ॥ सर्वशून्यंतदात्मेति समाधिस्थस्य लक्षणम् ॥
 ३४ ॥ ॥टीका॥ ॥ चहूंशून्याअतीतआत्मा ॥ अप्रयसं
 समाधिमहिमा ॥ लक्ष्यार्थलक्षणीसीमा ॥ पुरलीजेथें

॥ ७७ ॥ शून्यभावित्ताहोय आत्मभावो ॥ ऐसा अखंड चि
स्वभावो ॥ तो पुण्यपापी न लिंपे निःसंदेहो ॥ मुक्तजैसा
॥ ७८ ॥ ॥ श्लोक ॥ अर्जुन उवाच ॥ ॥ अदृश्ये भावना
नास्ति दृश्यमानं विनश्यति ॥ अवर्णमस्वरं ब्रह्म कथं ध्या-
यंतियोगिनः ॥ ३५ ॥ ॥ टीका ॥ ॥ अर्जुन विनवीक-
ष्याते ॥ जीकेसेंधरावे अदृश्यभावनेते ॥ आणि दृश्यतरी
नाशाते ॥ पावत असे ॥ ७९ ॥ अकार उकार मकार ॥ ब्रह्मा
विष्णु महेश्वर ॥ उदात्त अनुदात्त स्वरित स्वर ॥ यां अतीत
ब्रह्म ॥ ८० ॥ ते योगीकेसेंचिंतावे ॥ उकलूनिदेवेसांगावे ॥
जैसेमी उमजे स्वभावे ॥ पद्यहस्तं करूनी ॥ ८१ ॥ ॥ श्लो-
क ॥ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ ॥ ऊर्ध्वपूर्णमधः पूर्णमध्य

उ.गी.

१८

पूर्णतदात्मकम् ॥ सर्वपूर्णतदात्मेतिसमाधिस्थस्य लक्षणं
 ॥ ३६ ॥ ॥ टीका ॥ ॥ बोले ह्वा पाळुवांचाराणा ॥ अथ ऊर्ध्व
 मध्यसंपूर्णा ॥ केले आत्मयाच्या लक्षणा ॥ वेदांतवक्त्रां ॥
 ८२ ॥ तरी घटाकाशासठाकाशा ॥ तिसरे तें महदाकाशा ॥ जे
 सेतीनपणनसेत्यास ॥ तेसे ब्रह्म अह्य ॥ ८३ ॥ तरी हश्य-
 प्रपंचु अनात्मासांडुनी ॥ उरले अगोचरसाधूनी ॥ सभरा
 भरीतजाणूनी ॥ समाधिसमहृष्टी ॥ ८४ ॥ ॥ श्लोक
 ॥ अर्जुन उवाच ॥ ॥ सालंबस्याप्यनित्यत्वं निरालंबस्य
 शून्यता ॥ उभयोरपि दोषोस्ति कथं ध्यायंतियोगिनः ॥ ३७
 ॥ टीका ॥ ॥ ज्या प्रपंच्याचे अवलंबन ॥ तेना शिवंतजा
 ण ॥ नदिसे तियासी म्हणानी शून्य ॥ योगी ध्यावे ते कैसे ॥

८५ ॥ जेथें असे उपाधि ॥ ते नश्वर जी विशद्वि ॥ आणि अ-
वलंबन नाही ते बुद्धी ॥ नाकळे देवा ॥ ८६ ॥ म्हणूनि दोही प-
री ॥ अटक दिसे श्री हरी ॥ आतां जी योगेश्वरी ॥ ध्यावें कै-
से ॥ ८७ ॥ ॥ श्लोक ॥ श्री भगवानुवाच ॥ ॥ हृदयं निर्म-
लं कृत्वा चिंतयित्वाप्यनामयम् ॥ अहमेवमिदं सर्वमिति प-
श्येत्परं सुरवम् ॥ ३८ ॥ ॥ टीका ॥ ॥ तरी हृदयांची स्फु-
रे स्फूर्ति ॥ ते आवरूनि निरुती ॥ निर्मळपयो चिंतन गती ॥ अ-
नामयाची ॥ ८८ ॥ माया अविद्या भोगसांडुनी ॥ आत्मा पर-
मात्मा लक्ष्मी ॥ मी सर्व ही आत्मा म्हणूनी ॥ देखावें परम-
वस्तु ॥ ८९ ॥ सर्व आत्मत्वे देखिजे ॥ आपण तेचि होइजे
॥ भगपरम सुरवपा विजे ॥ नवल काई ॥ ९० ॥ ॥ श्लोक ॥

अर्जुन उवाच ॥ ॥ अक्षराणि च मात्राश्च सर्वं बिंदुसमाश्रितं
 ॥ बिंदुभिर्दतिनादेन सनादः केन भिद्यते ॥ ३९ ॥ ॥ टीका
 ॥ फाल्गुनम्हणो हृषीकेशी ॥ अक्षरांची गतिकेसी ॥ मात्रा-
 कांची प्ररोवरीतेसी ॥ बिंदुसहित ॥ ९१ ॥ तरी बिंदु भेदिला
 जेणें नादें ॥ तो नादु आवरिला कवणें भेदें ॥ तें उकलू विसां-
 गावें गोविंदें ॥ योगिराजें ॥ ९२ ॥ ॥ श्लोक ॥ श्री भगवा-
 नुवाच ॥ ॥ अनाहतस्याशब्दस्य तस्य शब्दस्य च ध्वनिः ॥
 ध्वनेरंतर्गतं ज्योतिर्ज्योतिरंतर्गतं मनः ॥ ४० ॥ ॥ टीका ॥
 हृदयीं जो अनुहत ॥ तोनिः शब्दबोलिजे विख्यात ॥ तं-
 यानिः शब्दानें प्रस्तुत ॥ भेदिलें ध्वनि ॥ ९३ ॥ तिचे ध्वनि
 अंतर्गत ॥ ज्योति असे प्रकाशवंत ॥ तिचे ज्योति अंतः स्थि-

त ॥ मनजाण ॥ ९४ ॥ ॥ श्लोक ॥ ॥ तन्मनोविलयं चानि
तद्विद्योः परमं पदम् ॥ य एवं पश्यति ज्ञानी पुण्यपापैर्न लि-
प्यते ॥ ४१ ॥ ॥ टीका ॥ ॥ अर्जुनात्मनः ॥ जैथें विलयो
पावे जाण ॥ तें परमपदनिर्वाण ॥ विष्णूचेंगा ॥ ९५ ॥ ऐ-
सा जो देखणा जनीं ॥ तोचि जाणा ज्ञानी ॥ तो पुण्यपापान
लिपे प्राणी ॥ पदपत्रजलीं जैसें ॥ ९६ ॥ जरीस दुरुकृपा हो
य ॥ आणि शिष्य अद्वा प्रज्ञाबळं लाहे ॥ तरी ज्ञान प्राप्ति हो
लाहे ॥ ते विलेंतेथें ॥ ९७ ॥ आतां ॐ काराचें ज्ञान ॥ हे ही ऐ-
कपां पूर्ण ॥ बुद्ध्याप्रश्नसंपूर्ण ॥ विशदकरूं ॥ ९८ ॥ ॥ श्लो-
क ॥ ॥ ओंकारध्वनिनादेन वायुः संहरणांतिकम् ॥ निरा-
लंबं ससुद्धिश्च तत्र नादोलयंगतः ॥ ४२ ॥ ॥ टीका ॥ ॥

तरीबीजरूपजोओंकारु ॥ तेथूनप्रपावाचेमात्रेचाअंकुरु
 ॥ प्रथमवेदाचासमाचारु ॥ बीजवलाअसे ॥ १९ ॥ यावे-
 दापासूनजगअघवे ॥ हेंश्रुतिबोलिलीस्वभावे ॥ वेदांतसि-
 द्हांतांचेगोंवे ॥ उकललेजेथें ॥ २० ॥ शास्त्राचेभावभेदेत
 कीआले ॥ जेंसारव्यमतेअनुवादिलें ॥ योगींपाहतांजेवि-
 शेविलें ॥ अनुभवशुक्ति ॥ १ ॥ जेंवेदांतींचेसारासारे ॥ उ-
 पनिषदांचेंगहिंवरें ॥ महावाक्याचेनिगजरें ॥ मिळोनिआ-
 लें ॥ २ ॥ तेंबोलींपांवाळमती ॥ बोलतांझणींसंतकोपती
 ॥ तेंउपसाहावेमहंती ॥ लुपाकरूनी ॥ ३ ॥ तरीदोंकव-
 चांचाघडेआकारु ॥ त्यातेंरूपानीअक्षरु ॥ शिवशक्ति
 मेंबींसाकारु ॥ निराकारुहितेसाची ॥ ४ ॥ सायाअवि

द्यादोऽहीभेद ॥ सिद्धआत्मापरमात्माहेहंद ॥ पिंडब्र-
ह्मांडाचेविनोद ॥ घडतीआंगे ॥ ५ ॥ मनपवनजैथेहंर-
पती ॥ चंद्रसूर्यहीलोपती ॥ मातृकामंडळाचीसमाप्ति
॥ जैथेहोय ॥ ६ ॥ पापपुण्याचेजन्मस्थान ॥ कर्मब्रह्मा-
चेनिवेदन ॥ क्षराक्षरवामदक्षिण ॥ येथेजाहले ॥ ७ ॥
उजेडआणिअंधकार ॥ याहंदूशब्दांचापसरू ॥ ए-
केचिरघुणाविसरू ॥ ऐसीअनुभवयुक्ती ॥ ८ ॥ तरीप्र-
णवुविहरणेवळला ॥ तोमातृकींविकरला ॥ अविद्या
विद्याबोलिला ॥ बिंद्याधारे ॥ ९ ॥ उफरातीसफरातीमा-
ळा ॥ गुंतलीआसिरळा ॥ ज्ञानाज्ञानाचिद्याबळा ॥
नेथूनिरावी ॥ १० ॥ अर्धमात्रेचेनिसंयोगे ॥ परमात्म

याचेनिसंगे ॥ मायाब्रह्मांडाचेनियोगे ॥ ध्वनिमात्र ॥ ११
 ॥ सकारुपत्नासेमातृकीमंडला ॥ कानामात्रविंदुलींमे
 दला ॥ फळेंदेऊंलागला ॥ मंत्रावळीबीजे ॥ १२ ॥ हका-
 रनादध्वनिघोषु ॥ त्यानें म्हणती पुरुषु ॥ आणि प्रकृ-
 तीचा पूर्ण अंशु ॥ सकारयेथें ॥ १३ ॥ ऐसानिराकारश-
 ब्दे ॥ बोलती जुनाट अक्षिष्टंदे ॥ दोहींचेविषमसंधि
 शून्यबोधें ॥ बुझलेविरुळें ॥ १४ ॥ हेंविश्वझालेंकोठें
 ॥ आणिमावळलेंजेथेंनेरें ॥ तोठावोवाचींजाणूनिबो-
 रें ॥ सेविलाजिहीं ॥ १५ ॥ आपणालेंनिःशेषसोडविलें
 ॥ जेवींशक्तिसंपुटींचेंसुकुवेगळें ॥ ऐसंहेंयोगियांला-
 धलें ॥ नयानमनकेलें ॥ १६ ॥ वेदांतसिद्धांतपक्षद्वय ॥

उपनिषद्महावाक्यउभय ॥ असिपदे अंतरनिश्चय ॥ मे-
ळविलापरमपदा ॥ १७ ॥ तरी बिंदु भेदिलानादे ॥ जैसीं
चंद्रसूर्याचीं बिंबें ॥ प्रणवयोगे आटलीं नभें ॥ हरिहरां
दोघांसहित ॥ १८ ॥ ॥ श्लोक ॥ ॥ अर्जुन उवाच ॥
भिन्ने पंचात्मके देहे पंचानां पंचधा गतिः ॥ प्राणैर्विसुक्त
देहस्य धर्मा धर्मोऽस्मिन्नच्छतः ॥ ४३ ॥ ॥ टीका ॥ ॥ श-
रीरं भिन्नं भिन्नं पंचात्मकं ॥ पांचांच्या राहटी वेगळिया
देखें ॥ शरीरां प्राणमेलिया निःशेषें ॥ ते धर्मा धर्म
कोठें गेले ॥ १९ ॥ ॥ श्लोक ॥ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥
धर्मा धर्मोऽस्मिन्नश्चैव पंचभूतानियानितु ॥ इंद्रियाणि च
पंचैते चान्ये पंचदेवताः ॥ ४४ ॥ ॥ टीका ॥ ॥ लरीध-

मधिर्माचिं कर्तव्य ॥ हं चि मनगासावेव ॥ प्रकृतिगुणं दिसेठे
 व ॥ कर्माची यथा ॥ २० ॥ तैसैचि इंद्रियांचे भाव ॥ तैथेंपं-
 चभूतांची बरव ॥ परी प्रकृति लोपीं निरावेव ॥ देवपण ये
 ती ॥ २१ ॥ तैथें संकल्प विकल्पात्मक मन ॥ तैसैचि अंतः
 करण पंचकजाण ॥ इच्छायोगें संपूर्ण ॥ धर्माधर्मक-
 ल्पिती ॥ २२ ॥ परी इच्छायेथें बीज ॥ तैमनातें प्रवर्तवी
 सहज ॥ मग प्रकृति करी काज ॥ गुणयोगें ॥ २३ ॥ आ-
 तां धर्माधर्माचें फळ ॥ मग भोगी तसे केवळ ॥ तैमन स्व-
 रूपी होय निश्चळ ॥ तरीच फावे ॥ २४ ॥ ॥ श्लोक ॥ ॥
 तथैवमानसाः सर्वे नित्यमेवाभिमानीनः ॥ जीवेन सह
 गच्छंति यावत्स्वनेषु विंदति ॥ ४५ ॥ ॥ लीका ॥ ॥ हं अ

घृवेकरणं मनार्चं ॥ मिथ्या भूतपिसें अभिमानार्चं ॥ जी-
वासीषां घुरणमनार्चं ॥ स्वतः सिद्धची ॥ २५ ॥ संकल्पं
अवधे घडी ॥ विकल्पं सर्वस्वमोडी ॥ अहंताचरफडी ॥
तत्त्वज्ञाननाहीं ॥ २६ ॥ जिकडे जिकडे मन जाय ॥ निकडे निकडे
जीवु होय ॥ स्वर्गनरक अपाय ॥ भोगीत असती ॥ २७ ॥
श्लोक ॥ ॥ अर्जुन उवाच ॥ स्थावरं जंगमं वापि च किं
चित्सचराचरम् ॥ जीवा जीवेन जीवंति स जीवः केन जीव-
ति ॥ ४६ ॥ ॥ टीका ॥ ॥ देवा स्थावर आणि जंगम ॥ च-
राचर अवधे निःसीम ॥ जीवं जीवि जे नि आश्रम ॥ तो जी-
वकास घानि जीवे ॥ २८ ॥ ॥ श्लोक ॥ ॥ श्रीभगवानुवा-
च ॥ सुखनासिकयोर्मध्ये प्राणः संचरते यदि ॥ आकाशं

पिबते प्राणं स जीवस्तेन जीवति ॥ ४७ ॥ ॥ टीका ॥ ॥ त-
 री मुरवा आधिनासिका आंत ॥ प्राण असे गावर्तत ॥ जो
 आकाशीं असे लीन होत ॥ जीव जीवे आकाशीं ॥ २९ ॥ प-
 री प्रकृति संगे जें दिसे ॥ तें स्थावर बोलिजे ऐसें ॥ जंगम तें
 मनासरिसें ॥ हिंडे कल्पनायुक्त ॥ ३० ॥ स्थावरासीं भूतां
 चासंगु ॥ जंगमासीं पवनाचावेसु ॥ ऐसाचराचरींचांगु ॥
 बोलूचि स्वये ॥ ३१ ॥ तरी प्राणासीं आहार अन्नाचा ॥ अ-
 न्नासीं निफजकासयाचा ॥ अन्नसंबंधुतो भूतांचा ॥ निप-
 जलागा ॥ ३२ ॥ कणुतो ब्रह्मा पृथ्वी जाणावा ॥ उदक तो
 विष्णु म्हणावा ॥ अग्नि पाक तो रुद्र कल्यावा ॥ ऐसा नैवे-
 द्य ईश्वरासीं ॥ ३३ ॥ आकाशा तो शब्द गण ॥ ब्रह्म तं वनि-

गुणसगुण ॥ निर्गुणाविलयोत्तरबुण ॥ पुसांवीअसे ॥
३४ ॥ तशीआकाशादिसेनिर्मळ ॥ तेथेनेणोंकेचेंउठिलेमेघ
पटळ ॥ तेंआकाशेंकेलेनाहीकेवळ ॥ तेंसहजचिहोय ॥
३५ ॥ तैसेचिबंधमोक्षदोन्ही ॥ पाहतांदिसेकल्पनेचेवा
णी ॥ तेकल्पनाजयापासूनी ॥ नास्तिहोय ॥ ३६ ॥ जेथें
गुणवार्तानिवर्तलिया ॥ मायाअविद्यामाधारलिया ॥
चतुष्टयसुक्तिरबुंदलिया ॥ तेंब्रह्मचिम्हणजे ॥ ३७ ॥ तें
पूर्णब्रह्मसहजें ॥ प्रकृतिकदानेणजे ॥ तेंगुरुपुत्रींजाणि
जे ॥ गुरुकृपा ॥ ३८ ॥ ॥ श्लोक ॥ अर्जुनउवाच ॥
ब्रह्मांडं व्यापितं व्योम व्योम्ना चावेष्टितं जगत् ॥ अंतर्ब-
हि स्थितं व्योम कथं आयं नियो गिनः ॥ ४८ ॥ ॥ टीका ॥

अर्जुनमहणेदेवाकैसें ॥ जीमजएकसंशयअसे ॥ तोह-
पाकरूनिविश्वेशें ॥ फेडावाजी ॥ ३९ ॥ तरीपिंडआणि
ब्रह्मांड ॥ घटमठवितंड ॥ हेव्योमव्यापीप्रचंड ॥ सर्वका-
ळ ॥ ४० ॥ आणिहेसकळआकाशीं ॥ पिंडब्रह्मांडपरि-
येसीं ॥ घटमठसकळांसी ॥ व्यापूनिअसे ॥ ४१ ॥ म्हणू-
निसबाह्यअंतरीं ॥ आकाशअसेनिरंतरीं ॥ आलाकाय
योगेश्वरीं ॥ ध्यावेकैसें ॥ ४२ ॥ ॥ श्लोक ॥ ॥ श्रीभ-
गवानुवाच ॥ आकाशोद्भवमाकाशश्चाकाशव्यापितं
जगत् ॥ आकाशस्यगुणःशब्दोनिःशब्दंब्रह्मउच्यते
॥ ४३ ॥ ॥ लीका ॥ ॥ अर्जुनागापरियेसीं ॥ हेअव-
काशपणंपोकळीआकाशीं ॥ तैसेंचजगहंविशेयीं ॥

व्यापिलेनभे ॥ ४३ ॥ म्हणूनि आकाशाभाजी जग ॥
आणि जगा आकाशीलाग ॥ हे बुद्धे जो चांग ॥ तो वि-
धन्य ॥ ४४ ॥ आणि सबाह्य न भजेसे ॥ तैसा आत्मा
सबाह्य व्यापक असे ॥ हे आत्मत्व जयादिसे ॥ तो विज्ञा-
नी ॥ ४५ ॥ येथे ध्यावे आणि चिंतावे ॥ हे कांहीं न लगे स्व-
भावे ॥ परी कांहीं जरी अनुष्ठावे ॥ तरी ते ही एका ॥ ४६ ॥
अगाज पध्यान क्रिया ॥ हे शब्द होय धनं जया ॥ तो शब्द
गुण विषय जाय लया ॥ आकाशीगा ॥ ४७ ॥ तैव्हां नि-
शब्द चिब्रह्म असे ॥ तें क्रिये विरहित दिसे ॥ तेथे सकळ
ही अपेसे ॥ ठाके करणे ॥ ४८ ॥ ॥ श्लोक ॥ ॥ अर्जुन
उवाच ॥ दंतोष्ठनालुजिब्व्हांनां यत्पदं यत्र दृश्यते ॥ अ-

क्षरत्वं कुतस्तेषां क्षरत्वं वर्तते सदा ॥ ५० ॥ ॥ टीका ॥ ॥
 त्रीदांत ओठतालु जिह्वा करूनी ॥ अक्षरांचा उच्चारु होउ-
 नी ॥ तंत्रिधाशब्दें लागे स्थानीं ॥ पदकैसें ॥ ४९ ॥ हें बो-
 लिलें तें दिसे अक्षर ॥ केउतें असे शब्द अनक्षर ॥ हें सांगा
 वें जीस विस्तर ॥ रूपा करूनी ॥ ५० ॥ ॥ श्लोक ॥ ॥ श्री
 भगवानुवाच ॥ अधोषमव्यंजनमस्वरंच अ तालुदंतौ
 ष्टमनासिकंच ॥ विरेफजातं परमूष्मवर्जितं तदक्षरं नक्ष-
 रते कदाचित् ॥ ५१ ॥ ॥ टीका ॥ ॥ अर्जुनावापुससी
 कैसें ॥ जेथें घोषाचा शब्द नसे ॥ उदात्त अनुदात्त स्वरि-
 तत्व कैसें ॥ कल्या वेंगा ॥ ५१ ॥ आणिव्यंजन म्हणावें
 कासयांतें ॥ कानामात्र बिंदुलें जेथें ॥ आतां स्वराचिया

उद्गाराते ॥ सांगिजेल ॥ ५३ ॥ अक्षरस्य शब्दकरी एकाक्षर ॥
वायसाचा ह्यक्षर ॥ मयूराचा च्यक्षर ॥ अर्धस्वरसुंगुसाचा
॥ ५३ ॥ ऐसे हे ओटस्वर ॥ वस्तुस्वररहित किर ॥ तालुजि-
ह्वादांत ओष्ठनासिक उच्चार ॥ जेथें न लगती ॥ ५४ ॥ अ-
कुलें ह स्वदीर्घस्वरें ॥ आकाशसंयोगें उच्चारें ॥ ऐसा उच्चा-
र उगलेपणे विस्थिरे ॥ ते सें ही नाही ॥ ५५ ॥ ऐसे जें अन-
क्षर ॥ पक्षद्वयरहित परात्पर ॥ परमात्म्याचें विश्राम
मंदिर ॥ ते नक्षरे कदा ॥ ५६ ॥ जें अंतःकरण आंगपडे ॥
आगमनिगमाकुवाडे ॥ तेथिले नि अरबंडसरवाडे ॥ रा-
हिजे सु ॥ ५७ ॥ ॥ श्लोक ॥ ॥ अर्जुन उवाच ॥ इंद्रि-
याणां निरोधे च देहे नश्यंति धातवः ॥ देहे नष्टे कुतो बु-

द्विबुद्धिनाशो कुतो ज्ञाना ॥ ५२ ॥ ॥ टीका ॥ ॥ अर्जुन
विनवीजनार्दना ॥ इंद्रियांच्या करितां दमननिरोधना
॥ देहधातुनासतीनारायणा ॥ धातुनाशीं देहनासे ॥
५८ ॥ विकळ देहे बुद्धिनासे ॥ बुद्धिनाशीं ज्ञाननासे ॥ ज्ञा-
नें वीणकेसें ॥ बोधासीये ॥ ५९ ॥ ॥ श्लोक ॥ ॥ श्रीम-
गवानुवाच ॥ ॥ तावदेवनिरोधः स्याद्यावत्तत्त्वं न विद-
ति ॥ विदिते च परे तत्त्वे एकमेवानुपश्यति ॥ ५३ ॥ ॥ टी-
का ॥ ॥ अर्जुना तं ववरीयुक्तसाधन ॥ देहे इंद्रियांकी जे द-
मन ॥ जं वहातासीन च दे आत्मरत्न ॥ निजवस्तु ॥ ६० ॥
अगासाधूसी भजावे ॥ शुद्धवासनापुण्यकरावे ॥ क-
रुनिमांशिया मोहोरां अपावे ॥ कर्मनिष्कर्मसी ॥ ६१ ॥

ऐसिया जन्म अप्यासें ॥ माते पाविजे अनायासें ॥ कु-
क्षिये पुंसी सरसें ॥ सांगीत लेंगा ॥ ६२ ॥ ॥ श्लोक ॥
नव छिंद्रे पुरे देहे स्ववंति घटिका इव ॥ एवं बाल्येन शक्यं
निपुमान्ब्रह्मापि विंदति ॥ ५४ ॥ ॥ टीका ॥ ॥ अगा
नव छिंद्रे शरीरीं ॥ तीं स्ववती घटके चियापरी ॥ ऐसें बा-
हीजे देह शक्य करी ॥ आणि मीती ही ते संधि ॥ ६३ ॥
मन शक्य भावे भरलें ॥ वरी शरीर क्रिया अलंकार लें ॥
ऐसें स बाल्य झालें ॥ निर्मळपें ॥ ६४ ॥ ऐसा बाहेर मीती
रींचोर वट झाला ॥ गुरु संगें पुनी तुके ला ॥ आत्यतीर्थी
नाहला ॥ ब्रह्मविद तो ॥ ६५ ॥ ॥ श्लोक ॥ ॥ अत्यंत
मलिनो देहो देही च्चात्यंत निर्मलः ॥ उभयोरंतरं ज्ञात्वा

कस्यशौचविधीयते ॥ ५५ ॥ ॥ टीका ॥ ॥ तरी प्रकृति
 आणि पुरुषु ॥ यांचा करिता निर्देश ॥ तं वदेही शौचाचा
 अंश ॥ आहे कोठें ॥ ६६ ॥ प्रकृति जं वनाही जाणीतली ॥
 हेका सयाची घडली ॥ आत्मसंगे चेष्टा देरिवली ॥ येहवीं
 नाहीं ॥ ६७ ॥ तरी इच्छेचे निस्सरवाडे ॥ रचूनि प्रपंचाचे द-
 ल्ळवाडे ॥ स्थूल सूक्ष्म पंचभूतरवाडे ॥ चतुष्टयकेलीं ॥ ६८
 ॥ पंचीकरणे परस्परमेळें ॥ घडतीं झालीं इंद्रियकुळें ॥ वि-
 षयाचे निबळें ॥ ओढियलीं ॥ ६९ ॥ त्रिकोणचतुष्कोण
 दीर्घवालेळें ॥ प्रपंचघडणीं घडले सरळें ॥ तेथें तें संचिग-
 गनखेळें ॥ जयापरी ॥ ७० ॥ तें सा आत्मा शब्द निर्म-
 ल ॥ तयासी घटाचा नलगे मळ ॥ घटभंगालियाके वळ ॥

वस्तुचिअसे ॥ ७१ ॥ म्हणूनि प्रकृतीचा उक्क लुनकीजे ॥
तंव शुद्धचि नाहीं सहजे ॥ जन्ममरणाचे निकार्जे ॥ घेपत
असती ॥ ७२ ॥ समुदायानां वगाडाबोलिजे ॥ मग ए-
क एक नगवेगळालाकीजे ॥ तेथें गाडे पणचुरिजे ॥ जया
परी ॥ ७३ ॥ ऐसे प्रकृति इंद्रियांचे चि गोवं उगवे ॥ जालि
या आत्माचि स्वभावं ॥ अंतःकरणचतुष्टयगेलिया असा
वं ॥ निर्मळपणें ॥ ७४ ॥ परी अर्जुना एक पाहीं ॥ येथें
आत्मा असतां देहीं ॥ दोहींसी संबंध नाहीं ॥ जेवीं घटीं
नम ॥ ७५ ॥ देहा आत्मया अंतर ॥ असे जाण निरंतर ॥
देहमलिन पूर्वापार ॥ पंचभूतात्मक ॥ ७६ ॥ आणिसंक
ल्पविकल्पमन ॥ प्रकृतीतीनगण ॥ वासनामयजाण

मलिन ॥ उपाधिकहे ॥ ७७ ॥ ऐसें हें शरीर ॥ मलिनगा
 साचार ॥ आत्मासर्वातीतअगोचर ॥ तो अत्यंतशुद्ध ॥ ७८
 ॥ आतांजे उपाधिअशुद्धआहे ॥ ते शुद्धकहींचिनव्हे ॥
 आणिआत्माशुद्धआहे ॥ तोअशुद्धनव्हे ॥ ७९ ॥ आ-
 तांतुवांऐसेंकरावे ॥ आत्मवतचिनिर्मळहोआवे ॥ मग
 कांहींनलगेकरावे ॥ ऐसेंजाण ॥ २८० ॥ तोआत्माऐसेंम्ह
 णसी ॥ तरीतोचितूंशुद्धआहेसी ॥ मगतुजउपाधीसी ॥
 संबंधनाहीं ॥ ८१ ॥ ॥ श्लोक ॥ ॥ ज्ञानासृतेनतृप्तस्य
 कृतकृत्यस्ययोगिनः ॥ नैवास्ति किंचित्कर्तव्यमस्ति चेन्न
 सवत्सवित् ॥ ५६ ॥ ॥ टीका ॥ ॥ ज्ञानासृतेनतृप्तयोगी
 ॥ तोचिकृतकृत्यजर्गी ॥ करणेंनकरणेंहेधगी ॥ नाहींन-

स्वज्ञानियासी ॥ २८२ ॥ ॥ ॐ तत्सदिति श्रीमद्भगवद्गी-
तासूपनिषत्सु ब्रह्मविद्यायां योगशास्त्रे श्रीकृष्णार्जुनसं-
वादे श्रीमहाभारते अश्वमेधपर्वणि शतसहस्रसंहितायां
उत्तरगीताज्ञानविवरणं नाम प्रथमोऽध्यायः ॥ १ ॥ ॥

अथद्वितीयोऽध्यायः

श्रीगणेशायनमः ॥ ॥ श्लोक ॥ ॥ अर्जुन उवाच ॥ ॥
ज्ञात्वा सर्वगतं ब्रह्म सर्वज्ञं परमेश्वरम् ॥ अहं ब्रह्मेति निर्दे-
ष्टुं प्रमाणं तत्र किं भवेत् ॥ १ ॥ ॥ टीका ॥ ॥ जी सर्वब्र-
ह्मजाणीतले ॥ सर्वज्ञ परमेश्वर हेही कळले ॥ मी जीवात्मा

ब्रह्मह्यणितलं ॥ तथेप्रमाणकार्यी ॥ १ ॥ आणिसर्वग
 तब्रह्मज्ञालं ॥ तंचिब्रह्मज्ञानपरमेश्वरंम्हणितलं ॥ अहं
 ब्रह्मनिर्धारिलं ॥ चासीप्रमाणकैसें ॥ २ ॥ ॥ श्लोक ॥
 श्रीभगवानुवाच ॥ ॥ यथाजलेजलंक्षिप्तंक्षीरेक्षीरं
 घृतेघृतं ॥ अविशेषोभवेत्तद्वज्जीवात्मापरमात्मनि ॥
 २ ॥ ॥ टीका ॥ ॥ जळाहोयजळंक्षिभेटी ॥ क्षीरींक्षी
 रघृतींघृतासांठी ॥ तैसीजीवापरमात्मयासींभेटी ॥
 येथेंसंशयनधरीं ॥ ३ ॥ आतांत्वंपदतोजीवात्मा ॥
 तत्पदतोपरमात्मा ॥ असिपदतदात्मा ॥ दोहींचेहो
 य ॥ ४ ॥ जरीपरमात्मयाचासबळवाच्यांशुसांडावा ॥
 जीवाचाप्रपंचसांडूनिशुद्धकरावा ॥ उपपत्तांलक्ष्यांशु

सेठवावा ॥ चिन्मात्रेकरूनी ॥ ५ ॥ याचाविवरुबोलता
॥ ग्रंथुनावरेसर्वथा ॥ म्हणूनिसकळितार्थनिरोपितां
॥ श्लोकार्थफावे ॥ ६ ॥ ॥ श्लोक ॥ ॥ जीवेपरेणता
दात्म्यंसर्वगंज्योतिरीश्वरम् ॥ प्रमाणालक्षणंज्ञेयंस्व-
यमेकाग्रवेदिना ॥ ३ ॥ ॥ टीका ॥ ॥ जीवशिवएक
ज्ञाले ॥ जैसेंदीपेदीपाक्षेमदिधले ॥ सर्वहीज्योति-
स्वरूपदेखिले ॥ प्रमाणंकरूनी ॥ ७ ॥ प्रमाणालक्ष-
णज्ञेय ॥ स्वयमेकाग्रब्रह्मस्वये ॥ ऐसेंअहयनिःसं-
शये ॥ जाणेआपणापांची ॥ ८ ॥ ॥ श्लोक ॥ ॥ ज्ञा-
नात्संभावितंज्ञेयंविदित्वातत्क्षणेनतु ॥ ज्ञानमात्रेण
सुच्यंतेकिंपुनर्योगधारणात् ॥ ४ ॥ ॥ टीका ॥ ॥ तरी

ज्ञानापासूनिहोयज्ञेय ॥ तेणंअनुभवेवंवस्तुमय ॥ त्याअ
 नुभवींतक्षणींअद्वय ॥ होऊनिठके ॥ ९॥ ज्ञेयमात्रं
 भवपाशतुटती ॥ होयमोक्षपदाचीप्राप्ति ॥ मागुतीयो
 गधारणाचिन्ती ॥ कांधरावीगा ॥ १०॥ आग्रहंअभ्यासु
 कीजे ॥ धारणालक्षूनिअसिजे ॥ यमनियमंपीडिजे ॥
 प्राणासिगा ॥ ११॥ तेष्यमारंभींचिसाधक ॥ सूटदशा
 सम्यक ॥ ज्ञेयसमाधीचिकेतुक ॥ पुरोनिगेलें ॥ १२॥
 श्लोक ॥ ॥ ज्ञानेनदीपितेदेहेबुद्धिब्रह्मसमाधिना ॥ ब्र-
 ह्मज्ञानाग्निनानित्यंदहनंपुण्यपापयोः ॥ ५॥ ॥ टीका
 ॥ ज्ञानदीपेंकरूनीआत्मभावदेखावा ॥ बुद्धिब्रह्मीसमा-
 धानकरूनीवेधुलावावा ॥ ब्रह्माग्निअखंडचेतवावा ॥

पापपुण्यदग्धहोय ॥ १३ ॥ म्हणसीहेकैसेनिहोय ॥ तरी
सद्गुरुकृपाजोलाहे ॥ त्यासीहेप्राप्तिहोतआहे ॥ संदेहका
यी ॥ १४ ॥ ॥ श्लोक ॥ ॥ अंतःपवित्रं परमेश्वरारव्यमहै-
तरूपं विमलांबराभम् ॥ यथोदके तोयमनुप्रविष्टं तदात्म-
रूपं निरुपाधिसंस्थम् ॥ ६ ॥ ॥ टीका ॥ ॥ अगाअंत-
रींजोपवित्रअसे ॥ तथाज्ञानहोयअपैसे ॥ तोपरमेश्व-
ररूपविशेषे ॥ सर्वत्रदेखे ॥ १५ ॥ तोचिअहेतरूपएक ॥ नि-
र्मलअलौकिक ॥ जैसेकांडक ॥ आकाशीचे ॥ १६ ॥ आ-
णिउदकींउदकघालिजे ॥ तेथेभेदकांहींचचुरिजे ॥ तेसं-
तेणेहोइजे ॥ अद्वयसदा ॥ १७ ॥ जीवशिवांसमरसकेलें
॥ आपणतेचिहोऊनिराहिले ॥ तेआत्मरूपपावले ॥ निरु-

पाधिक ॥ १८ ॥ ॥ श्लोक ॥ ॥ आकाशबलसूक्ष्मशरीर
 आत्मानहश्यतेवायुरिवांतरात्मा ॥ सबाह्यमभ्यंतरनि-
 श्र्वलात्माज्ञानोल्क्याहश्यतेचांतरात्मा ॥ ७ ॥ ॥ टीका
 ॥ अगा आकाशासारिखेंसूक्ष्मशरीर ॥ आत्म्याचेंअसे
 सपुर ॥ कोणीम्हणतीवायुआत्माकीर ॥ तरीतैसातो नव्हे
 ॥ १९ ॥ विकारवर्जितनिश्चळ ॥ बाह्यअभ्यंतरींनिर्मळ ॥
 ज्ञानदृष्टींपाहतांकेवळ ॥ अंतरात्मातो ॥ २० ॥ ऐसाआ
 त्मरूपजोझाला ॥ तोसर्वत्रव्यापूनराहिला ॥ रिताठा-
 वीनाहींउरला ॥ तथाचेनिज्ञानें ॥ २१ ॥ ॥ श्लोक ॥
 यत्रयत्रमृतोज्ञानीयेनकेनापिमृत्कना ॥ यथासर्वग
 तंब्योमतत्रतत्रलयंगतः ॥ ८ ॥ ॥ टीका ॥ ॥ अगा

ज्ञानियासीमरण ॥ शुचिअथवाकुश्चळस्थानं ॥ ज्वरं व्या-
धिशस्त्रं जळं अग्निदहन ॥ प्रलतेचिपरी ॥ २२ ॥ श्रीगुरू-
चे श्रवणशब्दं ॥ पापेपुण्यकर्मेहोतीदग्धे ॥ सर्वव्यापक-
त्वं असिजेनभे ॥ तैसातो बोध ॥ २३ ॥ तो जेथे जेथे स्थूलसू-
क्ष्मपंथे जाय ॥ तेथे तेथे परमपदचि आहे ॥ तो जिताचिलीन
आहे ॥ मरणा आंतु ॥ २४ ॥ जो आत्मा सर्वत्रहोऊनि असे ॥
तथाठावोरितानदिसे ॥ तेथे कायसें पिसें ॥ शुद्धाशुद्धस्थ-
ळाचे ॥ २५ ॥ अगापृथ्वीनें कवणे कडे जावे ॥ आकाशको-
ठें पळावे ॥ तैसातो झाला स्वभावे ॥ पूर्णज्ञानें ॥ २६ ॥ त-
था अनुभवु ऐसा असे ॥ जे आत्म्यामरणचिनसे ॥ देहो-
तरी अंतवंतदिसे ॥ तो मृत्तिके वेगळानळे ॥ २७ ॥ ॥

श्लोक ॥ ॥ शरीरं व्यापितं येन भुवनानि चतुर्दश ॥ निश्च-
 लो निर्मलो देही सर्वव्यापी निरंजनः ॥ १९ ॥ ॥ टीका ॥
 बोदा भवतीं आणिशरीरीं ॥ जो व्यापक निरंतरीं ॥ माव-
 ल्लं जेसें व्योम विकारीं ॥ निश्चलते सा ॥ २८ ॥ गुरुवच-
 नीं घसणीं मनाचे सांडुनिमळ ॥ स्वये होय निर्मळ ॥ स-
 र्वव्यापक निरंजन केवळ ॥ ते सा तो ही ॥ २९ ॥ ॥ श्लोक ॥
 सुहूर्तमपि योगस्थो नासाद्ये मनसा अपि ॥ सर्वतरति
 पाप्मानं कृतं जन्मशतैरपि ॥ १० ॥ ॥ टीका ॥ ॥ क्षरा-
 क्षराची योगमिळणी ॥ नासाद्यीं करी ठेवणी ॥ एकचि
 सुहूर्त करुनी ॥ सर्व पात केतरे ॥ ३० ॥ जन्मकल्पको-
 दिशते ॥ गर्भवासायेणं नाहीं मागतें ॥ जो बोधला गुरु-

रुएकान्तं ॥ तोचिधन्य ॥ ३१ ॥ ॥ श्लोक ॥ ॥ दक्षिणेपिंग-
लानाडीसूर्यमंडलगोचरा ॥ देवयानमितिज्ञेयंबुद्धिः क-
र्मात्रुसारिणी ॥ ११ ॥ ॥ टीका ॥ ॥ पिंगलानाडीदक्षि-
णश्वासं ॥ सूर्यमंडलप्रत्यक्षप्रकाशे ॥ शक्तीचें मागील
अंगसकारऐसं ॥ पुढीलहकारुशिवाचें ॥ ३२ ॥ येथेंजे
होयसावध ॥ त्याचीं जन्मकर्मं होतीदग्ध ॥ पुण्याचें नला
गेंसिद्ध ॥ साधकरिती ॥ ३३ ॥ ॥ श्लोक ॥ ॥ इडाचवाम
निःश्वासाचंद्रमंडलगोचरा ॥ पितृयानमितिज्ञेयंतत्सर्वप्रा-
णिनांहृदि ॥ १२ ॥ ॥ टीका ॥ ॥ इडावामरंध्रींस्वरवर्शं
॥ चंद्रमंडलाचेनिसौरसं ॥ शिवाचें अधींगवसे ॥ सकार
युक्त ॥ ३४ ॥ ऐसीसर्वप्राण्यांचेहृदयीं ॥ प्राणबीजा-

सर्वप्रतिष्ठितं तस्मिन् सर्वगं विश्वतो मुखं ॥ तस्य मध्यगताः
सूर्यसोमाग्निपरमेश्वराः ॥ १५ ॥ ॥ टीका ॥ ॥ सूर्यअसे
गासर्वदेही ॥ ब्रह्मांडीतैसेचिपाही ॥ वेदपुराणींश्रुतींही
॥ हेचिप्रतिष्ठिले ॥ ४५ ॥ नाभिस्थानाहनिवरता ॥ सूर्य
बाराकळींनिरुता ॥ तालुमूलीचंद्रतत्वता ॥ जाणावागा
॥ ४६ ॥ सूर्याच्याबाराकळा ॥ म्हणूनितोनीचनाभीज-
वळा ॥ चंद्रचतुष्टयकळींआगळा ॥ म्हणूनितुंच ॥ ४७ ॥
उभयांच्याकळाबाराबारा ॥ समताझालियासमीरा ॥ चं-
द्रचतुष्टयेअधिकवीरा ॥ सूर्यअपुराचतुष्टये ॥ ४८ ॥ चंद्र
स्थानान्यावाभास्करु ॥ सोळावीवरीसतराविद्येचाभारु
॥ तोचिब्रह्मसर्वेश्वरु ॥ संशुभ्रासंगे ॥ ४९ ॥ ॥ श्लोक

॥ मूललोकादिशः क्षेत्रसमुद्राः पर्वताचलाः ॥ द्वीपाश्वा
थागमावेदाः शास्त्रविद्याकलाक्षराः ॥ १६ ॥ ॥ टीका ॥
तरी ॐ कारापासूनिभूते ॥ दिशालोकसमुद्रपर्वतांते ॥
द्वीपे आगमवेदशास्त्रांते ॥ प्रसवलातो ॥ ५० ॥ विद्याआ
णिकळा ॥ याक्षरोभावासकळा ॥ प्रसवलाएकवेळां ॥
मायायोगे ॥ ५१ ॥ ॥ श्लोक ॥ ॥ स्वरमात्राः पुराणानि
गुणान्येतानिसर्वशः ॥ बीजं जीवात्मकं तेषां क्षेत्रज्ञः प्रा
णवाहकः ॥ १७ ॥ ॥ टीका ॥ ॥ स्वरमात्रांचा जिह्वा
ळा ॥ गुणधर्माधर्मसकळा ॥ अठरापुराणांची कळा ॥
मूळ ॐ कारु ॥ ५२ ॥ अवधियांचे बीजनिःसीमा ॥ प-
र्वती आरूढे जीवात्मा ॥ म्हणूनि चराचरमहिमा ॥ शो-

प्रायमान ॥ ५३ ॥ ॥ श्लोक ॥ ॥ सुषुम्नांतर्गतं तस्मिन्देह-
 कं दंप्रतिष्ठितम् ॥ नानानाडीप्रसवगंसर्वभूतांतरात्मनि
 ॥ १८ ॥ ॥ टीका ॥ ॥ तरीतोचिआत्माह्णसीकैसा ॥ सू-
 क्ष्मसुषुम्नेचियाऐसा ॥ देहकंदेजीवासरिसा ॥ प्रतिष्ठावं-
 तु ॥ ५४ ॥ तोचिप्रसवलानाडीते ॥ आत्मेपणंभूतांच्याअं-
 तराते ॥ व्यापूनि सर्वजीवांते ॥ तिष्ठतुअसे ॥ ५५ ॥ क्षेत्रज्ञ-
 तयातेह्णिजे ॥ तेणंसर्वदेहींव्यापूनिअसिजे ॥ तोपवन-
 रूपींजरीकल्पिजे ॥ तरीअंतरात्मा ॥ ५६ ॥ ॥ श्लोक ॥
 ऊर्ध्वमूलमधःशारवंवायुमार्गेणसर्वगम् ॥ द्विसप्ततिसह-
 स्राणिनाड्यःसुर्वासुगोचराः ॥ १९ ॥ ॥ टीका ॥ ॥ तरीवा-
 च्छूचेऊर्ध्वमूल ॥ अधःशारवासकळ ॥ देहव्यापकवायूचे

केवल ॥ अध ऊर्ध्वपणं ॥ ५७ ॥ नाडी ज्याबाहान्तरीसहस्रा ॥
नवसूत्रीं अगोचरा ॥ परीदोहींचा उभारा ॥ उभारला असे
॥ ५८ ॥ तरी ऊर्ध्वमूलप्राणहकारं ॥ अधोमूल अपानस-
कारं ॥ ऊर्ध्वगती अधोगती चतुरं ॥ बोलिलीं पुण्यपापं
॥ ५९ ॥ पुण्यं स्वर्गलोकपावावा ॥ पापं निरयलोक भोगा-
वा ॥ पुण्यपापांचाराहेयावा ॥ तैच मुक्त होय ॥ ६० ॥ म्ह-
णूनि पापपुण्य असतां ॥ मोक्षनाहीं गा सर्वथा ॥ उभयां-
चे नि संसार भोगितां ॥ सुटकानाहीं ॥ ६१ ॥ चालागीं अ-
र्जुना ॥ पुण्यपापाची वासना ॥ सांडूनि आत्मज्ञाना ॥ प्र-
यत्न कीजे ॥ ६२ ॥ ॥ श्लोक ॥ ॥ कर्ममार्गं पास कलाः स्थै-
र्यस्थाः सुधिरात्मकाः ॥ अधश्चोर्ध्वगतास्तासां सर्वद्वाराणि

शोधयेत् ॥ २० ॥ ॥ टीका ॥ ॥ चंचला आणितिश्रलाना
 डी ॥ यांमध्ये आत्म्याची आढी ॥ परमात्म्याची परवडी ॥
 मांडिली देही ॥ ६३ ॥ अध आणितुर्ध्वगतीयांची ॥ सर्व द्वा-
 रीनांदणूक हेची ॥ येर झार उदयो अस्तुची ॥ वायुसंबंधें ॥
 ६४ ॥ तो वायु कर्ममार्गें ॥ ऊर्ध्वकीजे अप्यासयोगें ॥ तरी
 स्थिर होय वेगें ॥ ब्रह्मरंध्रीं ॥ ६५ ॥ ॥ श्लोक ॥ ॥ वायुना
 सह जीवो ऽयं ज्ञानमोक्षमवाप्नुयात् ॥ अमरावतिलोके ऽ
 स्मिन् सुरवाग्रे पूर्वतो दिशि ॥ २१ ॥ ॥ टीका ॥ ॥ वायूचें
 आंग अंकुरवध ॥ त्याची नांव जीवनीबंध ॥ प्रपंचचेष्टणे-
 चे भावविधि ॥ तिहींमातृकीं ॥ ६६ ॥ अर्धमात्रेचे उच्चार-
 णें ॥ त्यानां वसमष्टिम्हणणें ॥ ज्ञानमोक्षपरमार्थसाधणें

॥ बोलियेलें ॥ ६७ ॥ अविद्येचें जया अवतरण ॥ तेंचि बोलि
ले जीव प्राण ॥ आतां ब्रह्मांडींचें विवरण ॥ बोलवें कीं ६८
॥ जिकडे सूर्याचें उगवणें ॥ त्यासुरवाकडे पूर्व म्हणणें ॥ इ-
द्रलोकाचें ठाणें ॥ कर्ममार्गें ॥ ६९ ॥ ॥ श्लोक ॥ ॥ अग्नि
लोकमविज्ञेयं चक्षुरस्तेजोवतीपुरी ॥ याम्यासंयमिनीश्रो-
त्रेयमलोकः प्रतिष्ठितः ॥ २२ ॥ ॥ टीका ॥ ॥ अग्नि लो-
क अग्निदिशे जाणावें ॥ तेजोवती पुरी चक्षु म्हणावें ॥ दक्षि-
णेयमलोक प्रतिष्ठावें ॥ यमासहित ॥ ७० ॥ ॥ श्लोक ॥
नैर्ऋतो ह्यथ तत्पार्श्वे कौबेरं लोकमाश्रितः ॥ विभावती प्र-
तीच्यांतु पृष्ठे वारुणिकी पुरी ॥ २३ ॥ ॥ टीका ॥ ॥ नैर्ऋत्य
लोक अर्जुना ॥ मार्गें कुबेराचे अधिष्ठाना ॥ वारुणी पुरी प

हाणा ॥ पश्चिमेकडे ॥ ७१ ॥ ॥ श्लोक ॥ ॥ वामे गंधवती
 कर्णे वायुलोक प्रतिष्ठिते ॥ सोमे पुष्यवती ज्ञेया चंद्रलो-
 क प्रतिष्ठिता ॥ २४ ॥ ॥ टीका ॥ ॥ गंधवती वाम वायव्य
 दिशि ॥ तेथे वायुलोक असे ॥ उत्तरे पुष्यवती नगरकेसे
 ॥ निरंतर तेथे चंद्रलोक ॥ ७२ ॥ ॥ श्लोक ॥ ॥ वाम क-
 र्णेतु विज्ञेया देहमाश्रित्य तिष्ठति ॥ वाम चक्षुषि चैशानी
 शिवलोको मनोन्मनी ॥ २५ ॥ ॥ टीका ॥ ॥ तरीडावे अं-
 गीर्द शान्य दिशा ॥ पूर्वे हनी जाणिजे परं वसा ॥ षोडश-
 कळीं ओतलाठसा ॥ शरीर नांवे ॥ ७३ ॥ ते चंद्रमंडळ वि-
 सावे जेथे ॥ सूर्याचे उगवणे पूर्वे तेथे ॥ सूर्या पूर्वे चंद्र प-
 श्चिमे ते ॥ वोलंगत असे ॥ ७४ ॥ तो चंद्रमने सहित ॥ भा-

याजालनिमालंजेथे ॥ हंविशिवपदनामंशांत ॥ शिव-
लोकशब्दे ॥ ७५ ॥ ॥ श्लोक ॥ ॥ सूर्ध्निब्रह्मपुरीज्ञेयाब्रह्मा
डेदेहमाश्रितः ॥ पादादधः शिवोऽनंतः कालाग्निप्रलयांत
कः ॥ २६ ॥ ॥ टीका ॥ ॥ सूर्ध्निब्रह्मपुरीजाणावी ॥ ब्रह्म
देहाश्रितम्हयावी ॥ ओटपीठीस्वभावी ॥ कोटिसूर्यप्र-
काशु ॥ ७६ ॥ प्रणवाचाशेवटीलचरण ॥ जोतिहींगु-
णांतेंग्रासून ॥ आणिप्रपंचसंहारून ॥ ध्वनिमात्रेंसीअ
से ॥ ७७ ॥ त्याॐकाराचेंसपुरशोधन ॥ निराकारओट
चरण ॥ एकब्रह्मादुजाविष्णुनिजाशिवजाण ॥ अर्धपाद
तेचेतना ॥ ७८ ॥ यासकळांचेंमूळबीज ॥ ॐकारुबोळि
जेनिज ॥ तेथूनियांसहज ॥ विस्तारूसकळ ॥ ७९ ॥ का-

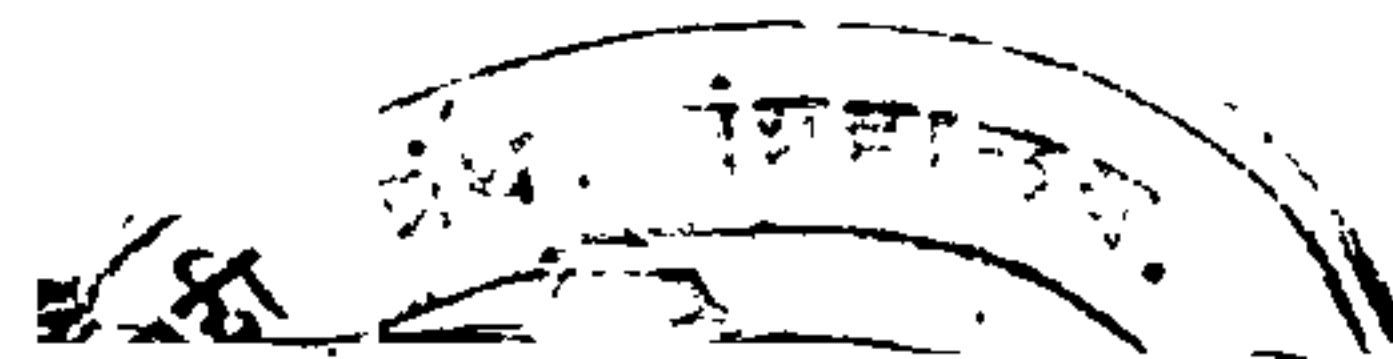
ल्हाग्निरुद्रतोसर्वसंहारी ॥ प्रपंचाची भोंवरी बोहोरी ॥ मग
 शिवज्ञानपदाची उजरी ॥ बोलिली असे ॥ ८० ॥ ॥ श्लो-
 क ॥ ॥ अनामयमधश्चोर्ध्वमध्यमंतर्बहिः शिवम् ॥ अ-
 धः पादतलं विद्यात्पादांतं वितलं विदुः ॥ २७ ॥ ॥ टीका
 ॥ आदिमध्यअवसानी एक ॥ जो चराचरी व्यापक ॥ त्या-
 सी बोली बोलतां तर्क ॥ माघारला ॥ ८१ ॥ तया नाम निर्दि-
 शानसे ॥ म्हणूनि अनाम बोलिजे ऐसें ॥ तयाचें काय कसें
 ॥ सांगावें रूप ॥ ८२ ॥ जेथें शब्द मावळला ॥ अनुवाद रबु-
 टला ॥ झगडा तुटला ॥ मीतूंपणाचा ॥ ८३ ॥ तें सकळां-
 चें जीवन ॥ परात्परसंपूर्ण ॥ तें गुरु रूपें वीण ॥ नकळें कदा
 ॥ ८४ ॥ आतां विराटाची स्थिति ॥ अवेवीं बोलावी किती

॥ परीते बोलाच्या संकेतीं ॥ बोला वीलागे ॥ ८५ ॥ तरी पा
यां रवालीं तळ ॥ पायांचेच वड्या वरी वितळ ॥ आतां सांगि
जे लसकळ ॥ विवरूनी ॥ ८६ ॥ ॥ श्लोक ॥ ॥ अतलं पा
दसंधिस्थं स्रुतलं जंघमुच्यते ॥ रसानलं च जानुः स्याद्दूरुदे
शे महातलम् ॥ २८ ॥ कटिस्तलातलं प्रोक्तं सप्तपातालसंज्ञि
तम् ॥ पातालानामधोमूलं प्रोगींद्रफणिमंडलम् ॥ २९ ॥
टीका ॥ ॥ अतळ पादसंधिअसे ॥ स्रुतळ जंघप्रदेशों ॥
रसानलजानूवसे ॥ महातळते ऊरूसी ॥ ८७ ॥ कटिप्रदे
शीं तळातळ ॥ ऐसें हे सप्तपाताळ ॥ पाताळाचें अधोमूळ
॥ ते कुंडलिनीगा ॥ ८८ ॥ ॥ श्लोक ॥ ॥ चेष्टते सर्वतोऽनं
तं सर्वं च हृदिसंस्थितम् ॥ भूर्लोकानाभिदेशेषु भुवर्लोक

उ.गी.
३९

श्रुकुक्षिगः ॥ ३० ॥ ॥ टीका ॥ ॥ तरीपाताळासीचेष्टवि
लेसन ॥ तेहृदयीं प्रकाशे अनान ॥ आतांसत्यलोकाचेस्था
न ॥ सांगिजेल ॥ ८९ ॥ देहींसप्तलोकांचीमाळी ॥ प्रथमभू
लीकनाभिमंडळीं ॥ सुवलीकतेकुक्षावळी ॥ जाणावीगा
॥ ९० ॥ ॥ श्लोक ॥ ॥ हृदयंतुसुवलीकः सूर्यादिग्रहप-
र्ययात् ॥ सूर्यः सोमः सनक्षत्रो बुधो गुरुः कुजो भृगुः ॥ ३१
॥ टीका ॥ ॥ स्वलीकतो हृदयकमळीं ॥ तेथेंसूर्यादिग्रहां
चीमाळी ॥ सूर्यसोमनक्षत्रावळी ॥ हृदयींचिअसे ॥ ९१ ॥
बुधआणिग्रहस्पति ॥ मंगळाचीहीतेथेंवस्ती ॥ भृगूचीही
गति ॥ हृदयींअसे ॥ ९२ ॥ श्लोक ॥ ॥ मंदः सप्तर्षयो ज्ञे
याध्रुवांतः सर्वलोककृत् ॥ हृदयेकल्पयेद्देहीतस्मिन्सर्व

३९

सुखावहम् ॥ ३२ ॥ ॥ टीका ॥ ॥ मंद आणिसप्तऋषि ॥
धुरुआंपलियालोकांसी ॥ देहहृदयाकाशी ॥ देहराजुक-
ल्पी ॥ ९३ ॥ देहीहृदयींचेज्ञाने ॥ कल्पिलींअवधींस्थाने
॥ इच्छाचेष्टितचरणे ॥ कारणभूत ॥ ९४ ॥ कोणग्रहकोण
भूताचेज्ञाले ॥ हेंपुससीकेसेकेले ॥ वर्णव्यक्तीहीम्हणि-
तले ॥ महाऋषि ॥ ९५ ॥ तरीसूर्यमंडळतांबडेअग्निपां-
साव ॥ सोमशक्रशुक्रआपसावेव ॥ गुरुबुधपृथ्वीचेठेव
॥ पीतवर्ण ॥ ९६ ॥ शनिआकाशकाले ॥ जैसेंतूणावर्णी
जळे ॥ तैसीकांतिडोले ॥ वायूचेनिळेराहुकेतु ॥ ९७ ॥ ऐ-
सीहेप्रपंचस्थिति ॥ जाणसीयथानिगुती ॥ तेआत्मामुसं-
धानींवर्तनी ॥ तयांसीफावे ॥ ९८ ॥ ॥ श्लोक ॥ ॥ वक्ष-

॥ हे ज्ञानदृष्टीं अवलोकिजे ॥ ये न हवीं नाहीं ॥ १४ ॥ तैसा ज्ञान
 नदृष्टीं पाहतां आत्मा ॥ घटाकाशवततोचि जीवात्मा ॥ घ
 टमठनाशीं परमात्मा ॥ निरालंब अवघाची ॥ १५ ॥ ॥ श्लो
 क ॥ ॥ तपे हर्षसहस्राणि एकपादस्थितो नरः ॥ एकत्वध्या
 नयोगस्थकलां नार्हति षोडशीम् ॥ ४१ ॥ ॥ टीका ॥ ॥ पा
 र्थातपशतसंवत्सरसहस्र ॥ शूद्रीएकांगुष्ठुंकेलेंनिरंतर ॥
 तपे तपे माते पाविजे हात्रमकिर ॥ नधरावागा ॥ १६ ॥ ए
 कध्यानमाझे सावेवीं ॥ जरी घडे सत्यस्वभावीं ॥ तरी हें म
 हातपकळासोळावी ॥ ध्यानाची नपवे ॥ १७ ॥ तरी ज्ञानो
 पदेशीं निर्मळें ॥ अरवंडध्यानाचे निबळें ॥ सतराविधेचे नि
 मेळें ॥ पाविजे माते ॥ १८ ॥ ॥ श्लोक ॥ ॥ ब्रह्महत्यासह

स्त्राणि वीरहत्याशतानि च ॥ एकेन ध्यानयोगेन द्वाद-
श्वरिवेधनम् ॥ ४२ ॥ ॥ टीका ॥ ॥ त्रींशद्ब्राह्मणहत्याणि जे-
मनासी ॥ वीरहत्याणि जे कामक्रोधांसी ॥ यांते हतिलीया
जीवब्रह्मासी ॥ वेगळी कनाहीं ॥ १९ ॥ त्रींशद्ब्रह्महत्यांचा
विवरू ॥ वीरहत्यांचा विचारू ॥ यादोहींचा सांगां समाचा-
रू ॥ प्रकटक रूनी ॥ २० ॥ मनाचि यासहस्रष्टुत्ती ॥ काम
क्रोधांचि यासहस्राष्टुत्ती ॥ छेदूनि वरवेरीतीं ॥ करावेंध्या
न ॥ २१ ॥ या ब्रह्महत्यासहस्रकरी ॥ वीरहत्याशतवरी
॥ ध्यानयोगे जळती पापेक्षणाभीतरीं ॥ अग्नीं इंधनज
ळजेसं ॥ २२ ॥ ॥ श्लोक ॥ ॥ अश्वमेधसहस्राणि वाज-
पेयशतानि च ॥ एकस्य ध्यानयोगस्य कलां नार्हति षोड-

शीम् ॥ ४३ ॥ ॥ श्लो० ॥ ॥ अगा अश्वमेधसहस्रकरावे
 ॥ वाजपेयशतांचेमेळावे ॥ तरी ध्यानयोगं वीणानपवे ॥ स-
 तरावीचेंक्षीर ॥ २३ ॥ तरी अश्वमेधसहस्रणिजे ॥ तो योगि-
 ये पवनसाधिजे ॥ इंद्रियविषयब्रह्माग्नीहोमिजे ॥ तो वा-
 जपेययज्ञ ॥ २४ ॥ यावेगळेश्यामकर्णसोडिजे ॥ क्षिति
 जिंकोनि अश्वमेधकीजे ॥ तैसेचि वाजपेय अनुष्ठिजे ॥
 सहस्रशतें ॥ २५ ॥ हे यज्ञसिद्धीसजातो ॥ तरी स्वर्गेंद्र
 पदीं बेंसती ॥ स्वर्गस्वरवभोगिती ॥ मगच्यवती पुण्यक्ष-
 ये ॥ २६ ॥ ऐसे हे यज्ञसोळावी कळा ॥ एक ध्यानयोगावी
 णनदेरवती डोळा ॥ मा ब्रह्मानंदस्वरवसोहळा ॥ कैचा
 त्यांसी ॥ २७ ॥ ॥ श्लो० ॥ ॥ अनंतं कर्म शीचंच जपयज्ञ-

सुथैवच ॥ वेदाध्ययनतीर्था निधावत्तत्त्वं विंदति ॥ ४४ ॥
टीका ॥ ॥ त्री अनंत कर्म शौच जप यज्ञ ॥ वेदशास्त्राभ्या
सतीर्था गमन ॥ हेतं वचि वरी साधन ॥ जं वतं आत्म तत्त्वं
ने णिजे ॥ २८ ॥ ॥ श्लो० ॥ ॥ तावद्भवति संसारे यावद्दा-
त्मानं विंदति ॥ विदिते च परे तत्त्वे एकमेवानुपश्यति ॥ ४५ ॥
टीका ॥ ॥ अर्जुना तं वचितो संसारी ॥ भौवत असेयोनीं
भीतरीं ॥ चो न्याशीं लक्षशरीरीं ॥ चेत जानु ॥ २९ ॥ हा प्रपं
च आ णि आत्मा ॥ ऐसे गुरु मुरे वं ना हीं बुझा वला महात्मा
॥ जे रों जाणी तले परमत त्ववर्मा ॥ अद्वैतरूपे ॥ ३० ॥ तो
पुनरपि उपाधीसी ॥ नलिपे गा संसारासी ॥ परमत त्व आ
त्मासी ॥ एकत्वं फावले ॥ ३१ ॥ ॥ श्लो० ॥ ॥ अहं ब्र-

ह्येति वक्तव्यमक्षरद्वयमात्मनः ॥ स्वयमुच्चरितं येन ब्रह्मत्वं
त्वं न संशयः ॥ ४६ ॥ ॥ टीका ॥ ॥ सोहंशब्दाच्चादेर्हीउ-
च्चारु ॥ अहं ब्रह्म ऐसा निर्धारु ॥ तो अनक्षर अद्वय आत्म-
विचारु ॥ ब्रह्मनिः संशयते ॥ ३२ ॥ ऐसें अहं ब्रह्म उच्चारि-
ती ॥ ब्रह्माहमस्मि जे म्हणती ॥ म्हणूनि यांते वर्तती ॥ आ-
त्मरूपी ॥ ३३ ॥ ते ब्रह्मचिगा झाले ॥ गुरुसुरेवं बुझावले ॥
निर्विकार पावले ॥ आत्मरूप ॥ ३४ ॥ ॥ श्लोक ॥ ॥ च-
तुर्वेदधरो विप्रः सूक्ष्मं ब्रह्म न विंदति ॥ वेदभारभराक्रान्तः स-
र्वे ब्राह्मणगर्दभः ॥ ४७ ॥ ॥ टीका ॥ ॥ ज्या विप्रांसी चारी वि-
दांचा अभ्यास ॥ आणि सूक्ष्म ब्रह्माचा नाही लेशु ॥ तो अ-
ज्ञानभारवाहक सल्लेश ॥ सर्वज्ञानेसा ॥ ३५ ॥ ॥ श्लोक ॥

पठित्वाचतुरोवेदान्धर्मशास्त्रमनकथा ॥ नाहंब्रह्मेतियो
विद्याद्वीपाकरसंयथा ॥ ४८ ॥ ॥ टी० ॥ ॥ अगाचारीवे
दपठिन्नला ॥ धर्मशास्त्राचा भाराबांधिला ॥ आणिआ
त्मज्ञानीझाला ॥ विमुरवजो ॥ ३६ ॥ मीब्रह्मअसेंजाणित
लेनाहीं ॥ संतसंपर्कनधरीकांहीं ॥ षड्सांमध्येअसूनिरस
नेणेकांहीं ॥ चाटुजेसा ॥ ३७ ॥ ॥ श्लो० ॥ ॥ यथारवरश्चं
दनभारवाहीभारस्थवेत्तानतुचंदनस्य ॥ एवंविप्रवेदशा-
स्त्रैश्चपूर्णाज्ञानेनहीनाःरवरबद्धहंति ॥ ४९ ॥ ॥ टी० ॥ ॥
जैसेंरवरावरीचंदनकाष्ठघातले ॥ तेभोक्तेनव्हतीभारेचि
दडपले ॥ तैसेविप्रवेदशास्त्रपठिन्नले ॥ कारणार्थनेण
ती ॥ ३८ ॥ ॥ श्लोक ॥ ॥ आहारनिद्राभयमैथुनानिस-

मानिचेतानिब्रूणांशुनाम् ॥ ज्ञानंनराणामधिकंविशिष्टं

अ.२

ज्ञानेनहीनाः पशूभिः समानाः ॥ ५० ॥ ॥टी०॥ ॥ आ-

हारनिद्राप्रथमेद्युन ॥ पशून्संतेहीं समान ॥ पशूंहूनिन

रांविशेषजाण ॥ अधिकतेज्ञानअसे ॥ ३९ ॥ तेसंज्ञानाधि

कारीवेदविद् ॥ म्हणूनितेसर्वाहीबंध ॥ आणियदिनलि

याहीमूढविबद्ध ॥ तरीपशूचते ॥ ४० ॥ ॥श्लोक॥ ॥ य-

तमूर्त्रपुरीषाभ्यांमाध्याह्नेक्षुत्पिपासया ॥ तृप्ताः कामेन

बाध्यंतेजंतवोनिशिनिद्रया ॥ ५१ ॥ ॥टीका॥ ॥ प्रातः

काळींमूर्त्रआणपुरीषां ॥ मध्याह्नेभोजनवाहानसीर

सी ॥ याउपरीइच्छाकामासी ॥ ऐसेंचनित्यकृत्य ॥ ४१

॥ याउपरीनिद्राकरणं ॥ तेथेहीविषयाभोगणं ॥ परीप-

४५

इलेंसंसारचेंधरणें॥ त्याचीकथानाहीं॥ ४२॥ ॥ श्लो०
॥ नादबिंदुसहस्राणिकोटिबिंदुशतानिच॥ सर्वतद्ब्रह्म
णिहुतंयोविंदतिनिरामयम्॥ ५२॥ ॥ टी०॥ ॥ तरीओं
कारापासूनिमातृकासहजें॥ मातृकांमध्येनादअसिजे
॥ मातृकांसीकानामात्राबिंदुलेंकीजे॥ याचिनांवबीजु
॥ ४३॥ ऐसियाबीजांचेमंत्रजाले॥ कामनापरलेंफल-
देऊंलागले॥ परीआत्मज्ञानेवीणामुकले॥ परमपदा॥
४४॥ ऐसेनादबिंदुमंत्रशतकोटी॥ परीब्रह्माग्निगुरु-
सुरवेंजरीउठी॥ तरीतयांचीहुटहुटी॥ अस्यकरी॥ ४५
॥ ऐसेंजयासीगाघडे॥ तोभवपाशापासूनिविघडे॥
येरांसीसर्वथानानुडे॥ निरामय॥ ४६॥ ॥ श्लोक॥

उ.गी.
४६

गवामनेकवर्णानां क्षीरस्याप्येकवर्णता ॥ क्षीरवत्पश्य-
तिज्ञानं लिंगानां तु गवां यथा ॥ ५३ ॥ ॥ टी० ॥ ॥ नानाव-
र्णांगीभिर्ना असती ॥ परीक्षीरश्च त्रवर्ण एकचिस्थि-
ती ॥ तैसीं शरीरंभिर्ने बहुवर्णं देरिवजेती ॥ परी आत्मा ए-
क ॥ ४७ ॥ अगाज्ञा निधाचे हृष्टी ॥ भिन्नपरस्परं सृष्टी ॥ श-
रीरं लिंगाकारांची परिपाठी ॥ स्थूलही दिसे ॥ ४८ ॥ तरी
आत्मा सर्वगत ॥ एकचि असे नित्य ॥ ऐसें जाणती अत्यं-
त ॥ ज्ञान हृष्टी ॥ ४९ ॥ आणिलिंगदेह सूक्ष्म शरीर ॥ का-
रणदेहाचे बिदार ॥ आतां महाकारणसपुर ॥ त्या उपरी
उच्यती ॥ १५० ॥ शैवागमियांचीं लिंगे बोलीलीं ॥ आचार
गुरुशिं वप्रसादे जंगमकेलीं ॥ परी याम अंबस्तूचिसंच-

अ.३

४६

ली ॥ देरवती ज्ञानी ॥ ५१ ॥ ॥ श्लोक ॥ ॥ द्वेपदे बंधमो-
क्षाय निर्ममेति ममेति च ॥ ममेति बध्यते जंतुर्न ममेति प्रसु-
च्यते ॥ ५४ ॥ ॥ टी० ॥ ॥ तरी बंध आणिसोक्ष्मशब्द ॥
दोपरीचे अति हं ह ॥ समता आणिसोक्ष्मता भेद ॥ व्याक-
रणसिद्ध ॥ ५२ ॥ जो माझे माझे म्हणे ॥ तो माया मोहें शु-
लला अज्ञानें ॥ आपुलें आत्महितनेणे ॥ तो बांधला संसा-
रें ॥ ५३ ॥ जो गुरुसुरें आपणालें सोडवी ॥ समविषमने-
णे प्रपंचपदवी ॥ अवधी निर्ममता बोलावी ॥ सोक्ष्मपदनें ॥
५४ ॥ ॥ श्लो० ॥ ॥ मनसो ह्यक्ष्मनी भावे हेतने वी पलप्य-
ते ॥ यत्र यत्र मनो भावस्तत्र तत्र परंपदम् ॥ ५५ ॥ ॥ टी० ॥
जेथें जेथें मनाचा अभावो ॥ तेथें तेथें परब्रह्माचा ठावो ॥

आनंदुसहजस्वभावो ॥ हृदयकमळीं ॥ ५५ ॥ आणिक-
ल्पनेसरिसंधांवेचन ॥ तंचिसंसारबंधन ॥ तेकल्पनावि-
रालियाजाण ॥ परमपदभेदे ॥ ५६ ॥ ऐसेजंमनबुद्धीअ-
तीत ॥ जंस्वानंदयुक्तसदोदित ॥ तंचिजाणपूर्णपरित ॥ आ-
त्मबोधें ॥ ५७ ॥ ॥ श्लो० ॥ ॥ हन्यान्मुष्टिभिराकाशं क्ष-
धार्तः कंडुयेत्तुषान् ॥ ब्रह्मनत्वंनजानातितस्यसुक्तिर्नजा-
यते ॥ ५८ ॥ ॥ टी० ॥ ॥ क्षधार्तमुठींधरीमुसळ ॥ आ-
क्रोशंमूसकांडीकेवळ ॥ त्याचाउदीमअवघाचिनिर्फळ
॥ जेणेंक्षधानवचे ॥ ५९ ॥ कांमुष्टिंआकाशहाणीतलें ॥
तेथेंकांहींचनाहीसाधलें ॥ तेंजेसंव्यर्थझालें ॥ जयाप-
री ॥ ६० ॥ तैसींवेदशास्त्रप्राणें ॥ प्रतिष्ठेलागींअप्या-

सर्पे ॥ चर्चिकरीपुसेझाडादेणे ॥ परीनातुडेतेणे आत्मभा-
वो ॥ १६० ॥ आणिसुक्तिनपवेसर्वथा ॥ नचदेयोगाचिया
माथां ॥ जेवींफलकदउफणितां ॥ नातुडेकणु ॥ ६१ ॥ वे-
दशास्त्रेंत्यासीचप्रमाणे ॥ जयाआत्महितार्थीअप्या
सर्पे ॥ अर्थाचेअंतरखुणे ॥ बुद्धितेवरी ॥ ६२ ॥ तोचि
सुक्तपार्था ॥ ऐसेंजाणसर्वथा ॥ बुद्धियोगेंहितार्था ॥
प्रवर्तलाजो ॥ ६३ ॥ तोचिधन्यजगीं ॥ तोचिज्ञानीतोचि
योगी ॥ जोबुझलाचांगीं ॥ सद्गुरुसुरेवं ॥ १६४ ॥ ॥ ॐ न-
त्सदितिश्रीमद्भगवद्गीतासूपनिषत्सुब्रह्मविद्यायांयोगशा-
स्त्रेश्रीकृष्णार्जुनसंवादेश्रीमहाभारतेऽश्वमेधपर्वणिश-
तसहस्रसंहितायांज्ञानदेवीटीकायां ब्रह्मोपदेशोनामद्वि-

तीयोऽध्यायः ॥ २ ॥ ॥ श्रीहृष्यार्षणमस्तु ॥ ॥ ओंवी-
संख्या १६४ ॥ श्लोक ५६ ॥ ॥ एकंदरसंख्या २१० ॥

अथतृतीयोऽध्यायः

श्रीगणेशायनमः ॥ ॥ श्रीसच्चिदानंदायनमः ॥ ॥ श्री
भगवानुवाच ॥ ॥ अनंतशास्त्रं बहुवेदितव्यमल्पं च
कालो बहुविधता च ॥ यत्सारभूतं तदुपासितव्यं हं सोय-
थाक्षीरमिवांबुमिश्रम् ॥ १ ॥ ॥ टी० ॥ ॥ अर्जुना अनंत
शास्त्रं अप्यासावींजगीं ॥ तरी आयुष्यथोडेयायुगीं ॥ अ-
नंतविद्याची आंगी ॥ लेइलेप्राणिये ॥ १ ॥ तरीजेकांसा-
रवस्तु आत्मज्ञान ॥ याची करावी प्रलंबण ॥ जैसें राज-

हंसकरीक्षीरपान ॥ पाणीसाडीअसार ॥ २ ॥ ॥ श्लो० ॥

पुराणंभारतंवेदः शास्त्राणिविविधानिच ॥ पुत्रदारादि-

संसारोयोगाभ्यासस्यविघ्नकृत् ॥ २ ॥ ॥ टी० ॥ ॥ पुरा-

णभारतवेदाभ्यास ॥ आणिशास्त्रीबहुवस ॥ पुत्रस्त्रि-

यादिसंसारसोस ॥ प्रचंडहेतु ॥ ३ ॥ हेयोगाभ्यासासी

करितीविघ्न ॥ चहंकडेव्याकुळहोयमन ॥ तेथेयोगाचे

साधन ॥ कैसेंहोय ॥ ४ ॥ जंजंजंवेदेरवेस्त्रियांचीसुरवव-

रव ॥ तारुण्यपणाचाहावभाव ॥ अळंकारवरुंदेरेवेअ

वेव ॥ डोळेभरूनियाहे ॥ ५ ॥ तेहंसगतिचालेजेधवां ॥

करिसूत्रनितंबाचीबरवा ॥ हास्यवदनदृष्टीचाठेवा ॥ न्या-

हाळीतअसे ॥ ६ ॥ पयोधरांचेउंचावलेठकार ॥ चांपेगो-

रदेवर्तुळाकार ॥ देरवतीपंचबाणविकार ॥ धैर्यतिंभंगिती
॥ ७ ॥ चाकारणेंसंपत्तिसोस्त ॥ मेळवीअनेकभोगविला-
स्त ॥ कन्यापुत्रांचाहव्यास्त ॥ नानापरीसंभ्रम ॥ ८ ॥ ते-
ह्यांतृष्योसाररवीहांव ॥ व्यामोहाभुलीपडेसावेव ॥ ऐसे-
नियोगेंविद्याचीधांव ॥ योगसिद्धीनपवे ॥ ९ ॥ तैसेंचि
पुराणशास्त्रअभ्यासी ॥ लोकांमानावेआपणासी ॥
अहंताबांधीपावीसी ॥ अभिमानपावे ॥ १० ॥ ऐसीना
नापरीचींविद्यें ॥ योगियांतेंगिवसितीप्रयत्नें ॥ संतस-
मागमान्चेंपेणें ॥ दुरीदुरावे ॥ ११ ॥ एकशब्देंचिब्रह्मबो-
लती ॥ मनींकामक्रोधतृष्योचीव्यासी ॥ जाणीवपणा
चीमहती ॥ अहंमतीची ॥ १२ ॥ आपुलेंपरावेंधरावे

चिन्तीं ॥ भावार्थकांहींचनबोलती ॥ प्रकृतिस्वभावाची
गती ॥ नसंडेची ॥ १३ ॥ म्हणती आह्मी जाणीतलें निर्वा-
ण ॥ परी स्वार्थदृष्टीचें साधन ॥ ऐसियांचें जालेपण ॥ काय
करावें ॥ १४ ॥ तयाकेंचा योगाभ्यास ॥ ज्या उपाधीसीसो
रस ॥ ते अवघे पावतीनास ॥ प्रवर्तले हियोगें ॥ १५ ॥ हे अ-
सोतु अर्जुना ॥ आतां जे प्रवर्तले योगज्ञाना ॥ सांडुनि संसा-
रबंधना ॥ तेचि आइक ॥ १६ ॥ तरी जो आनंदें ओसंडतु ॥
आपपर ऐसानाही हेतु ॥ विश्वमुक्तचि देवतु ॥ ब्रह्मावबो-
धें ॥ १७ ॥ तेचि योगाधिकारी ॥ जे गुरुभक्तचराचरी ॥ ते-
चि पावले बरवे परी ॥ स्वहितातें ॥ १८ ॥ ॥ श्लो० ॥ ॥ इदं
ज्ञानमिदं ज्ञेयं तत्सर्वं ज्ञातुमिच्छति ॥ अपि वर्षसहस्रेण

शास्त्रांतनाधिगच्छति ॥ ३ ॥ ॥ टी० ॥ ॥ अर्जुनाहं ज्ञान
 आणिल्लेय ॥ जाणावयाची धरिली हां व ॥ म्हणूनि वेदशा
 स्त्रांची धां व ॥ धांडोळिती ॥ १९ ॥ ऐसें सहस्रवरुषें विचारि
 तां ॥ आत्मतत्त्व नसाधेतत्त्वतां ॥ नये कर्म बुद्धी चिया हाता
 ॥ गुरुप्रसादे विण ॥ २० ॥ श्रीगुरुसी शरण जाय ॥ आणि
 तयाची कृपा होय ॥ तरी आत्मज्ञान लाहे ॥ येहवीं नाहीं
 ॥ २१ ॥ ॥ श्लो० ॥ ॥ विज्ञायाक्षरतन्मात्रं जीवितं चापि
 चंचलम् ॥ विहाय शास्त्रजालानियत्सारंतत्समाचरेत्
 ॥ ४ ॥ ॥ टी० ॥ ॥ अगा विज्ञान जाणावया अक्षर ॥ शो
 धावें मातृकांचें गळूर ॥ तरी जीवितचंचल अपार ॥ आयु
 थ्य थोडें ॥ २२ ॥ तरी हें जालें कैसें उकले ॥ म्हणूनि याशातो

डीवहिले ॥ विषयज्ञान आवरितां भले ॥ समताबुद्धि ॥ २३
॥ अगाशास्त्राचे सारासार ॥ उपनिषदांचे गहर ॥ तेंचि अ
प्यासावे किर ॥ आत्महितालागीं ॥ २४ ॥ ॥ श्लो० ॥ ॥
पृथिव्यांयानि भूतानि जिह्वोपस्थनिमित्तकम् ॥ जिह्वो
पस्थपरित्यागे पृथिव्या किं प्रयोजनम् ॥ ५ ॥ ॥ टी० ॥
अगापृथिवीवरी जितुकीं भूते ॥ तितुकीं जिह्वोपस्थनिमि
ते ॥ यांची वासना शरीराते ॥ सोडून शके ॥ २५ ॥ याचिका
रणें वेदशास्त्राभ्यास ॥ नानाउदिमाचे सायास ॥ तपातीर्थी
चे बहुवस ॥ विषयभोगाकारणें ॥ २६ ॥ ऐसें भूतांचे आ
चरण ॥ चोऱ्याशीं लक्षजीवन ॥ पृथ्वीवरी साधन ॥ हेंचि
करिती ॥ २७ ॥ तरी संसार बंधनापासूनिकरिजे ॥ ऐसा

विरुद्धाएकदासमजे ॥ तथासीपृथ्वीपदाचेंसहजें ॥ काज-
काय ॥ २८ ॥ सांडुनिविषयवासना ॥ भक्तिवैराग्यकरीसा
धना ॥ त्यासीफावेआत्मज्ञानजाणा ॥ संतसंगतीं ॥ २९ ॥
श्लो० ॥ ॥ तीर्थानितोयपूर्णानिदेवाः पाषाणमृन्मयाः ॥
योगिनो न प्रपद्यंते आत्मज्ञानपरायणाः ॥ ६ ॥ ॥ टी० ॥ ॥
तरीतीर्थे विचारितां सम्यक् ॥ तेथें अवघेंची पूर्णउदक ॥ मू-
र्तिमंत देवांचें कवतुक ॥ पाषाण आणि मृन्मयचि ॥ ३० ॥ जें
योगारूढसिद्धमुनी ॥ ते ऐसियाते न धरिती मनीं ॥ जें आ-
त्मज्ञानपरायणीं ॥ उपलब्धियुक्त ॥ ३१ ॥ ॥ श्लो० ॥ ॥
अग्निर्देवो द्विजातीनां योगिनां हृदि संस्थितः ॥ प्रतिमास्व-
ल्पबुद्धीनां सर्वत्र विदितात्मनाम् ॥ ७ ॥ ॥ टी० ॥ ॥ अ-

ग्निदेवो हि जांसी ॥ हृद्रयीं वस्तु ज्ञानयोगियांसी ॥ प्रतिमा
स्वल्पबुद्धी चियानरांसी ॥ ज्ञानियांसी तं व आत्माची ॥ ३२ ॥
श्लो० ॥ ॥ सर्वत्रावस्थितं शांतं न पश्यति जनार्दनम् ॥ ज्ञा-
नचक्षुर्विहीनत्वादंधः सूर्यमिवोदितम् ॥ ८ ॥ ॥ टी० ॥
सर्वत्रस्वरूपशांतस्थिती ॥ परी ज्ञानचक्षूकरूपजनार्दन
नोळखती ॥ सूर्यप्रकाशातें अंधनेणती ॥ ज्यापरी ॥ ३३
तथापरी अज्ञान ॥ वर्तती ज्ञानहीन ॥ जरी शांत अंतःकरण
॥ तरी मूढचित्ते ॥ ३४ ॥ श्रवणमनननिदिध्यास ॥ जंबुना-
हीं ज्ञानाभ्यास ॥ तं व केंचासौरस ॥ ब्रह्मज्ञानीं ॥ ३५ ॥
श्लोक ॥ ॥ ज्ञानी पश्यति देहेषु निर्मलंगानोपमम् ॥ य-
त्र यत्र मनोयाति तत्र तत्र परंपदम् ॥ ९ ॥ ॥ टीका ॥ ॥

पूर्णज्ञानीदेहीदेवोदेखती ॥ जैसीनिर्मळगगनाकृती ॥
 त्यांचियामनाचीहिंडतीगती ॥ तेथेंतेथेंपरमपद ॥ ३६ ॥
 श्लोक ॥ ॥ तत्रतत्रपरंब्रह्मसर्वरूपमिदंस्थितम् ॥ इ-
 श्यतेद्वयरूपेणगगनादपिनिर्मलम् ॥ १० ॥ ॥ टी०
 ॥ अगाजेथेंजेथेंमनहिंडे ॥ तेथेंतेथेंपरब्रह्मफुडें ॥ दे-
 हरूपाचेनिसरवाडें ॥ विदेहऐसा ॥ ३७ ॥ रसनेचेनि
 रसरूपें ॥ घ्राणाचेनिगंधरूपें ॥ शब्दाचेनिअंतरदीपें
 ॥ निमालेनिशब्दें ॥ ३८ ॥ गगनगाळिलियाजैसें ॥ नि-
 र्मळहोयअपैसें ॥ मनापैलीकडेतेसें ॥ अनुभवीये-
 ती ॥ ३९ ॥ जेयोगीपूर्णहोती ॥ तयांचीऐसीस्थिती ॥ तेपूर्ण
 ब्रह्मदेखती ॥ सर्वत्रजर्गी ॥ ४० ॥ ॥ श्लोक ॥ ॥ अहंब्र-

होतियः सर्वविजानातेनरः सदा ॥ हत्वापिसइमांल्लोका-
न्सर्वशः सर्वथाकृती ॥ ११ ॥ ॥ टी० ॥ ॥ मीब्रह्मजा
णितलेजेणें ॥ इंद्रियांविषयांमनासहितहोणें ॥ सर्वलो-
केसीत्रिगुणें ॥ निरंजनअवघें ॥ ४१ ॥ भांगारहोयसोनें
निरबळ ॥ तरुवरसांठवेबीजांसकळ ॥ तैसेंसाकारआ
हूनियांकेवळ ॥ विश्वाकारेंवस्तूचिपें ॥ ४२ ॥ नानाविकृ-
तींचियाराशी ॥ याआहलियानाहलियासुसेसी ॥ वर्त-
तीचतुर्थपदार्थेसी ॥ परब्रह्मचिहोय ॥ ४३ ॥ ऐसेंज्ञान
जयासीफावे ॥ तोविदेहचीआहेस्वभावे ॥ आतांकाय
सांडावेभांडावे ॥ सर्वसाक्षीजाला ॥ ४४ ॥ ॥ श्लोक ॥
अहमेवाक्षरं ब्रह्म परमं विष्णुचा व्ययम् ॥ दृश्यते तु यदा

कारंतदाकारंविचिंतयेत् ॥ १२ ॥ ॥ टीका ॥ ॥ जेब्रह्मतेमी
 एकाक्षर ॥ जेअविनाशपदविष्णुसार ॥ तेजाणावेंशुद्ध
 ॐ कार ॥ सर्वसाक्षी ॥ ४५ ॥ तरीदोंपक्षांचीविषमसंधि
 ॥ मायाहश्यब्रह्माचीमध्यविदी ॥ जेथेंदोंअक्षरांचीअ-
 वधी ॥ पुरेम्हणे ॥ ४६ ॥ तेस्वयंज्योतिब्रह्मअखंड ॥ जें
 हृदयींबाणेषचंड ॥ निवांतनिर्दोषउदंड ॥ जेथेंपारावार
 नाही ॥ ४७ ॥ तेयोगियांचेंचिंतन ॥ तेथेंबंधमोक्षझाले
 लीन ॥ वाचासहितनिवर्तलेमन ॥ तदाकारहोउनी ॥ ४८
 जेंपरिपूर्णअसे ॥ म्हणसीतेजाणावेकैसे ॥ तरीज्ञानसू-
 र्यप्रकाश ॥ तेचिदिसे ॥ ४९ ॥ तेब्रह्मएकाक्षर ॥ चिंतावे
 म्हणसीकैसेकिर ॥ तरीहोउनीतदाकार ॥ चिंतावेगा ॥ ५०

जेवीं गंगा पावे सागर ॥ भगते होय तदाकार ॥ तैसा होय प्र-
कार ॥ अचिंत्य चिंतनाचा ॥ ५१ ॥ ॥ श्लोक ॥ ॥ आत्म-
मध्ये ह गाकारं हृद्मध्ये चात्परूपकम् ॥ हृश्यते तुरवगाका-
रं तदाकारं विचिंतयेत् ॥ १३ ॥ ॥ टीका ॥ ॥ अगाति हीं
लोकांसी आवरण ॥ दुर्गाकार हे गगन ॥ तीन्ही लोक संपू-
र्ण ॥ आकाशामध्ये ॥ ५२ ॥ आणिति हीं लोकांमध्ये आ-
काश ॥ घटींमठीं बहुवस ॥ एवं परस्य रेसौरस ॥ सिद्धवि-
असे ॥ ५३ ॥ जैसे जळामध्ये कल्लोळ ॥ कल्लोळामध्ये अ-
से जळ ॥ तेविं देहीं आत्मानिर्मळ ॥ आत्मया मर्जां देह ॥
५४ ॥ चारी देह दुर्गरिवाणी ॥ यांसी वस्ती आत्मस्थानीं ॥
आणि आत्मा असे व्यापुनी ॥ चहूरवाणीते ॥ ५५ ॥ आ-

तांयेथेजेचिंतन ॥ ते एवरूपजाण ॥ जेंसभराभरीतपरि
 पूर्ण ॥ संचलेंदिसे ॥ ५६ ॥ ॥ श्लोक ॥ ॥ सकळनिष्क
 लंसूक्ष्मंमोक्षद्वारेणानिर्मितम् ॥ अपवर्गश्चनिर्वाणंपर-
 मंविष्णुमव्ययम् ॥ १४ ॥ ॥ टीका ॥ ॥ सकळनिष्क
 लजेंसूक्ष्म ॥ जेंमोक्षाचेंपरमधाम ॥ तेमोक्षद्वारनिःसी
 म ॥ निर्माणहोय ॥ ५७ ॥ तेअव्ययविष्णुपद ॥ परम-
 मोक्षनिर्वाणसिद्ध ॥ तेहोयउपलब्ध ॥ गुरुसेवनें ॥ ५८
 संकल्पविकल्पबंधाचेंकारण ॥ जरीतोडीश्रीगुरुआप-
 ण ॥ तरीमोक्षाचेंशोचन ॥ नलगेकांहीं ॥ ५९ ॥ सकळवा-
 सनाबंधतुटे ॥ याचिनांवमोक्षभेदे ॥ विष्णुपदनेहे ॥ अ-
 ह्यगानें ॥ ६० ॥ ॥ श्लोक ॥ ॥ सर्वगंज्योतिरात्माहंस-

र्वभूतगुणान्वितः ॥ सर्वत्रपरमात्माहंब्रह्माहंपरमाक्षर
म् ॥ १५ ॥ ॥ लीका ॥ ॥ सूर्यप्रकाशोवीरेशा ॥ सर्वत्रए
कुचीजैसा ॥ आत्मप्रकाशरुजाणतेसा ॥ सर्वत्रएकु ॥ ६१
॥ सर्वभूतेंगणेशीं ॥ वर्ततांजरीदेखसी ॥ तरीआत्मया
वीणतयांसी ॥ चळणनाहीं ॥ ६२ ॥ ऐसेद्रष्टेज्ञानीवीरोत्त
मा ॥ तेसर्वत्रदेखतीपरमात्मा ॥ आणिअहंब्रह्मास्मि
हामहिमा ॥ पावलेपरम ॥ ६३ ॥ तेचिजाणावेअक्षर ॥
ब्रह्मंशीतयासाक्षात्कार ॥ जेवींनदीनदांमिळतांसागर
॥ अद्वयहोय ॥ ६४ ॥ ॥ श्लोक ॥ ॥ निमिषंनिमि-
षार्धंचयत्रनिष्ठंनियोगिनः ॥ तत्रतत्रकुरुक्षेत्रंप्रयागं
नेमिषंवनम् ॥ १६ ॥ ॥ लीका ॥ ॥ अर्जुनाअद्वयजे

योगी ॥ तेजेथेंदेखतीनिमिषार्थजगीं ॥ तेथेंतयापार्शी
 चांगी ॥ कुरुक्षेत्रअसे ॥ ६५ ॥ तयांसीपत्रपुष्पफळ ॥
 अर्पिजेजरीकेवळ ॥ तरीकुरुक्षेत्राहूनिअधिकफळ ॥
 सहस्रगुणंपाविजे ॥ ६६ ॥ म्हणसीहेंकेंसंघडे ॥ तरी
 यदर्थीएकफुडें ॥ कुरुक्षेत्रफेडीसाकडें ॥ कामनेचें ॥
 ६७ ॥ सुवर्णदानग्रहणींदीजे ॥ तरीएकदेशाचेंराज्य
 पाविजे ॥ येवढेनिउतराईहोइजे ॥ कुरुक्षेत्रें ॥ ६८ ॥ सा
 धूसीअल्पभजिजे ॥ तरीमोक्षलक्ष्मीपाविजे ॥ त्रैलोक्य
 क्याचेंराज्यसहजें ॥ ठेवणेंतेथें ॥ ६९ ॥ म्हणसीप्रया
 गींमाघस्नान ॥ करितांहोतसेपुण्य ॥ तरीतेसाधकभ-
 जनींजाण ॥ निमिषमात्रेंहोय ॥ ७० ॥ नैमिषारण्यांस-

नकादिक ॥ ऋषिकर्मकरितीअचुक ॥ तथाचेसन्निधीं कर्म
सम्यक् ॥ आजन्म आचरिजे ॥ ७१ ॥ तथा कर्मचें फळ ॥
जें आत्मज्ञानके वळ ॥ तें साधु प्रसादेनिर्मळ ॥ क्षणमात्रें
होय ॥ ७२ ॥ एवं निमिषनिमिषाचें अर्थ ॥ साधुसंगतीघ
डेशुद्ध ॥ तरी सकळ ही कार्यसिद्ध ॥ होयतेणें ॥ ७३ ॥
श्लो० ॥ ॥ सर्वनिषिद्धं कृत्वापि कर्मभिर्न सबध्यते ॥ नि
मिषं निमिषार्धं वा योगीह्यध्यात्मचिंतकः ॥ १७ ॥ टी०
॥ अंतःकरणं जो एसा होय ॥ मित्रारिसुरबहुः खसमान
चिपाहे ॥ शूभाशूभमानापमानीं समानत्वं चिहोय ॥ मि
दास्तु निसार रबीचि ॥ ७४ ॥ प्रपंच सर्वही निषेधुनी ॥ शू
द्ध आत्मानि वडूनी ॥ वेगळा कर्मबंधना पासुनी ॥ दीप

जैसा ॥ ७५ ॥ निमिषनिमिषाचें अर्ध ॥ योगी आत्मचिंतनी
 जरी होय सावध ॥ तरी संसार पाश होती दग्ध ॥ क्षणमात्रे
 ॥ ७६ ॥ ॥ श्लोक ॥ ॥ क्रतुकोटिसहस्रेभ्यो ध्यानमेकं
 विशिष्यते ॥ ब्रह्मज्ञानान्नित्यं दह्यते पुण्यपातकं ॥
 १८ ॥ ॥ टीका ॥ ॥ सहस्रजन्मांच्या कोटी ॥ ज्यांसी
 पातकें घडलीं मोठीं ॥ तीं ध्यानें एकें किरीटी ॥ नाशातें पा
 वती ॥ ७७ ॥ मग प्रत्यहीं अखंड जो ध्यानस्थ ॥ ब्रह्माग्नि
 चेतवी नित्य ॥ पाप पुण्य करी भस्म भूत ॥ क्षणमात्रे ॥
 ७८ ॥ हे अपूर्व काय स्थिति ॥ जेथें क्षणमात्रे पापें दग्ध हो
 ती ॥ तथा ध्यानाची गति ॥ काय सांगूं ॥ ७९ ॥ ॥ श्लो०
 ॥ मित्रामित्रं सरवंदुःखं ~~दुःखं~~ ~~दुःखं~~ ~~दुःखं~~ ~~दुःखं~~ ॥ एवंमा

नापमाजंचतथानिंदात्मसंस्कृतिः ॥ १९ ॥ ॥ टीका ॥ ॥
पार्था अंतःकरणं जो ऐसा होय ॥ मित्रारिस्तरवदुःखसमा-
नत्वं पाहे ॥ इष्टानिष्टशुभाशुभसाहे ॥ मानापमानसारि-
खेची ॥ ८० ॥ निंदा आणित्सुति ॥ हे कांहीं नसे चिती ॥ तो-
चिजाणामहासति ॥ ज्ञानियागा ॥ ८१ ॥ ऐसामनमुक्तजो
योगी ॥ तोचिधन्यगायेजगी ॥ नुसधेयाबोलचीधर्मी ॥
नसाहे आह्या ॥ ८२ ॥ एकशब्देचिब्रह्मबोलती ॥ परीझा-
लेपणाचीनाहींस्थिति ॥ ऐसियाच्याबोलेंझकती ॥ तेमं-
दमतीगा ॥ ८३ ॥ ॥ श्लोक ॥ ॥ भिक्षान्नं देहरक्षार्थं
वस्त्रं लज्जानिवारणम् ॥ अश्मानंचहिरण्यंचशाकंश-
ल्योदनंतथा ॥ २० ॥ ॥ टीका ॥ ॥ भिक्षान्नमक्षिजे ॥

देहरक्षणापुरतेसेविजे ॥ जेणेंकाळेंजेसेंपाविजे ॥ तैसें-
 चिध्यावे ॥ ८४ ॥ अलापालाकोरडाओला ॥ हिरवाकां
 शिजला ॥ जेणेंकाळेंजोप्राप्तझाला ॥ तोचिसेविजे ॥ ८५
 ॥ जरीदेवगत्यामिष्टान्न ॥ मिळेषडुसपक्वान्न ॥ तरीतें
 हीकाळेंकरूनभक्षीअन्न ॥ आयहेंवीण ॥ ८६ ॥ एवंदेह
 रक्षणार्थेसैं ॥ अन्नभक्षिजेअनाथासैं ॥ परीआस्था
 नधरीमानसैं ॥ आयहाची ॥ ८७ ॥ तैसेंवरूनलज्जानि-
 वारण ॥ आणिहिरण्यद्रव्यजेंसंपूर्ण ॥ तयासींभ्रूणे
 पाषाण ॥ निचाडुऐसा ॥ ८८ ॥ ॥ श्लोक ॥ ॥ समानं
 चिंतयेद्योगीयदिचिंतामयेक्षते ॥ करस्थंतस्थकेवल्यंपुन-
 र्जन्मनावेद्यंते ॥ २९ ॥ ॥ टीका ॥ अन्नवरूनधन ॥ जया-

सीतृणासमान ॥ देहासहित उदासीन ॥ आत्मनिष्ठजो
॥ ८९ ॥ तोदेरवेपूर्णचेतन्य ॥ जेथेंपारुषलेंचिंतन ॥ तोचि
ज्ञानियांधन्य ॥ जोलीनमाझ्याठायीं ॥ ९० ॥ ऐसंज्याचे
हातींकेवल्य ॥ त्यासीकेंचेंपुनर्जन्माचेरवबळ ॥ तद्यासं-
शयोनाहींकेवळ ॥ सीतेंतोजाहला ॥ ९१ ॥ तयासीकव-
ण्याअर्थाची ॥ चिंताअसेलकासयाची ॥ तोअभयगा
सव्यसाची ॥ ऐसंजाण ॥ ९२ ॥ ॥ श्लोक ॥ ॥ भिक्षा-
हारीनिराहारी भिक्षानैवप्रतिग्रहः ॥ असंतोवापिसं-
तोवासोमपानंदिनेदिने ॥ २२ ॥ ॥ टी० ॥ ॥ जोप्राणी
भिक्षाहारी ॥ तोजाणनिराहारी ॥ तेथेंप्रतिग्रहाचीप
री ॥ सर्वथानाहीं ॥ ९३ ॥ आहेनाहींआठवणसरली ॥ आ-

णि अहंताममतानिघोनिगेली ॥ त्यासीप्रतिदिनींबोनीं
 वोगरिलीं ॥ अमृताचीं ॥ ९४ ॥ ॥ श्लोक ॥ ॥ शतच्छिद्रां-
 बरीकंथाशीताशीतनिवारणम् ॥ अचलाकेशवेभक्तिर्विभ-
 वैः किंप्रयोजनम् ॥ २३ ॥ ॥ टीका ॥ ॥ शतच्छिद्रांचींफा-
 टकीं ॥ तीं वस्त्रे म्हणतीनेटकीं ॥ त्यांचीकंथाकरीएकी ॥ प्रा-
 वरणालागीं ॥ ९५ ॥ शीतकालींशीतनिवारण ॥ उष्णका-
 लींउष्णनिवारण ॥ शृंगारचंप्रयोजन ॥ तंअसेचिना ॥ ९६
 देवागुरुचीभक्तिअचळ ॥ हाचिनिजाचारुनिर्मळ ॥ वैभवा-
 चेंकायकोळ ॥ प्रयोजननाहीं ॥ ९७ ॥ इहीलक्षणींअ-
 लंकरण ॥ तोचिजाणावामहंत ॥ तथाचिथेठायींअद्भुत
 ॥ वैराव्यज्ञान ॥ ९८ ॥ ॥ श्लोक ॥ ॥ कुक्षौनिष्ठतिय-

स्यान्नयोगाभ्यासेनजीर्यते ॥ कुलांस्तारयतेतेषां दश
पूर्वादिशापरान् ॥ २४ ॥ ॥ टीका ॥ ॥ गृहस्थाचिया आ
श्रमींसुनी ॥ जेवीकुशीपोटभरूनी ॥ तेअन्नयोगाभ्या
सेकरूनी ॥ भस्मकरी ॥ ९९ ॥ तरीगृहस्थाचीकुळंबीस
॥ दहापूर्वलिअशेष ॥ दहाअपरनिःशेष ॥ तरीजाण ॥
१०० ॥ आपलीतीबेताळीसपूर्वापार ॥ तेसीचितारूनिझा
लास्थिर ॥ जैरिघालाघर ॥ श्रीगुरुचे ॥ १ ॥ ॥ श्लोक
॥ यतिहस्तेजलंदद्याद्देक्षंदद्यात्पुनर्जलं ॥ तदन्नमेरु-
णातुल्यंतज्जलंसागरोपमम् ॥ २५ ॥ ॥ टीका ॥ ॥ यो-
गेश्वरघरासीआले ॥ तयांसीसन्मानेपूजिले ॥ तरीअमि-
तफलअसेबोलिले ॥ गृहस्थासी ॥ २ ॥ प्रथमहस्तोदक

शुक्ते हुताशनः सर्वगतं विभक्षेत् ॥ तथैव योगी विषयान्प्र-
शुक्तेन लिप्यते कर्मशतशतमंच ॥ २८ ॥ ॥ टी० ॥ ॥ जैसा
रवि अनिच्छावशं ॥ सर्वहीरसशोखितअसे ॥ परीतोने-
थें लिप्तनसे ॥ सर्वथाजाण ॥ १३ ॥ अथवा हुताशनवनांतरीं
॥ पेटलियानिर्धारीं ॥ ओलेकोरडेंबरें ओरवटें भस्मकरी ॥ अ-
निच्छेंकरूनी ॥ १४ ॥ तैसायोगेश्वरुइच्छारहित ॥ शब्दादि
विषयभोगित ॥ परीशतशतशतकर्मअलिप्त ॥ स्वरूपावबो-
धें ॥ १५ ॥ ॥ श्लो० ॥ ॥ ध्यानेन योगारणिमंधनेन पंचात्म-
कं कर्मगुणंधनेन ॥ ज्ञानाग्निना वायुसमुच्चितेन दग्धं युगां
तंसहकर्मबंधैः ॥ २९ ॥ ॥ टी० ॥ ॥ वामदक्षिणसंयोगं ॥
योगारणीचेनिप्रसंगं ॥ ज्ञानाग्निचेतवूनिवेगं ॥ प्रदीप्तक-

श्री ॥ १६ ॥ तेथेपंचमहाभूते ॥ तत्कर्मधर्मगुणसहिते ॥ युगा-
दोचियांकर्मबंधाने ॥ भस्मकरीज्ञानाग्निवायु ॥ १७ ॥ हकार
सकारमथने ॥ योगाग्निप्रज्वलेतेणे ॥ सकळयुगबंधने ॥ द-
ग्धहोती ॥ १८ ॥ ॥ श्लो० ॥ ॥ ब्राह्मभेदनजानातितस्यसु-
क्तिर्नजायते ॥ समानंसर्वजंतूनांब्रह्मसूत्रंहिकथ्यते ॥ ३० ॥
टी० ॥ ॥ जोहाब्रह्मभावोनेणती ॥ जेअज्ञानहोऊनिठ-
कती ॥ तेकेवीं पावती ॥ मोक्षपदा ॥ १९ ॥ जेंसर्वभूतींसमान
॥ परब्रह्मनिर्गुण ॥ सूत्ररूपेजाण ॥ व्यापुनीअसे ॥ २० ॥ जे-
सामणीचेठायींतनु ॥ तैसासर्वभूतींअनंतु ॥ सबाह्यअ-
भ्यंतरींस्थितु ॥ निजानंदु ॥ २१ ॥ हेंब्रह्मसूत्रींउपनिषदीं ॥
निरोपिलेअसेअनादि ॥ हेनेणेतोत्रिशक्ति ॥ अज्ञानगा ॥

२२ ॥ श्लो० ॥ ॥ ऊर्णतंतुनिष्पाकारं ब्रह्मसूत्रनिष्पाकृति
 ॥ श्रुचितनिर्मलशांतनिश्चितचिन्तवर्जितम् ॥ ३१ ॥ ॥ टी०
 ॥ जैसी ऊर्णनाभितंत्वाधारे ॥ सहजरवालतीउतरे ॥ सागुनी
 यासूनिनिर्धारं ॥ स्वस्थानासिधे ॥ २३ ॥ तैसंब्रह्मसूत्रजा-
 पूर्णी ॥ प्रपंचाभासयासूनी ॥ श्रुचितराहेस्वस्थानी ॥ स्व-
 यंबोधं ॥ २४ ॥ निर्मलनिजानंदभरित ॥ जेपूर्णनिदेशांत
 निश्चित ॥ विश्वाकारंअभेदकृत ॥ तंजागावेअर्जुना ॥ २५
 ॥ श्लोक ॥ ॥ सर्वचिन्ताविनिर्मुक्तंनिश्चितंविमलंभवेत् ॥
 सयोगीब्रह्मनिर्वाणंलभतेनात्रसंशयः ॥ ३२ ॥ ॥ टी० ॥
 जोपूर्णज्ञानीनिश्चित ॥ तोसर्वचिन्ताविनिर्मुक्त ॥ तोचिन्ता
 निर्मलशांत ॥ ऐसेजाण ॥ २६ ॥ तोचिगायोगीधन्य ॥ त-

यासीकावलेब्रह्मनिर्वाण ॥ येथेसंशयोनाहीजाण ॥ अ-
नुभवयुक्ति ॥ २७ ॥ परिपूर्णभाग्यगुरुरूपा ॥ जरीलाहे
पूर्णबापा ॥ तरीहाअनुभवसोपा ॥ होऊनिफावे ॥ २८ ॥
ऐसाहाश्रीकृष्णार्जुनसंवाद ॥ अश्वमेधपर्वाचार्वानंदु
॥ जोसंस्कृतीसंवाद ॥ बोलिलेदोषे ॥ २९ ॥ हेवेदांतीचेसा-
र ॥ उपनिषदांचेगळर ॥ व्यासोक्तिपूर्णनिर्भर ॥ मालासं-
बुहा ॥ ३० ॥ हेउत्तरगीतापवित्र ॥ ऐकिलियाउद्धरेजगत्र
॥ केलीटीकासंक्षेपमात्र ॥ यथालागी ॥ ३१ ॥ श्रीगुरुचेनि
प्रसादे ॥ संतसंपर्काचेनिबोधे ॥ संस्कृतींचींव्यारव्यानपदे
॥ मराठीकेली ॥ ३२ ॥ आतांसंतमहंतांविनवणी ॥ हेम-
हाटीअरुषवाणी ॥ मान्यकरावीइहीवचनी ॥ श्लोकार्थ

भावें ॥ ३३ ॥ परी अधिकनबोलवेहोजी ॥ यासंस्कृताहूनि
 सहजी ॥ आणि एक अक्षरजाऊं नेदीपेंजी ॥ ययासंस्कृ-
 ताचें ॥ ३४ ॥ श्रीनिवृत्तिनाथरूपाबोधें ॥ तुह्यासर्वज्ञाचें-
 निप्रसादें ॥ उत्तरगीतास्वानंदें ॥ श्लोकार्थकेला ॥ ३५ ॥
 तेषीतिपावोचक्रधरा ॥ श्रीरुक्मादेवीचिथावरा ॥ श्रोते
 जनअवधारा ॥ विनवणीमाझी ॥ ३६ ॥ जेगातीएकती
 अध्यात्मयोगु ॥ तयागुरुभक्तांचाफिटेपांगु ॥ तरीज्ञान
 होयचांगु ॥ आणिस्वरूपीरमिजे ॥ ३७ ॥ उत्तरगीतेसी
 प्रवाहो ॥ येथेंजोमनें करीभावो ॥ तोजीवन्मुक्तहणेज्ञा-
 नदेवो ॥ निवृत्तिदास ॥ १३८ ॥ ॥ ॐ तत्सदिति श्रीसद्गु-
 ञ्जरगीतासूपनिषत्सु ब्रह्मविद्यायां योगशास्त्रे श्रीकृष्णा

जुनसंवादेअश्वमेधपर्वणिमहाभारतेउत्तरगीतायांज्ञा-
नदेवकृतलीकायांमोक्षयोगोनामतृतीयोऽध्यायः ॥ ३ ॥
श्रीकृष्णार्पणमस्तु ॥ ॥ शशंभवतु ॥ ॥ १५ ॥ ॥ १६ ॥
हेंपुस्तकपुणेपेठशानवारमेहुणपुरायेथेंरावजीश्रीधर
गांधवेकरयांनींआपलेजगद्वितेच्छुछापरवान्यांतडा-
पिलें ॥ ॥ तारीख ६ जुलईसन १८८९ इ० ॥ ॥ आ०२

॥ इति उत्तरगीतासमाप्ता ॥